

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра психології та соціальної роботи

на тему:

**«СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ: СТАН,
ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ»**

Спеціальність 231 Соціальна робота

Виконала:

студентка групи СРзм-11

Великіцька Тетяна Євгенівна

Науковий керівник:

доктор економічних наук,

професор Лещук Віктор Пилипович

Тернопіль 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.....	6
1.1. Поняття, сутність і функції соціальної політики.....	6
1.2. Теоретичні підходи до дослідження соціальної політики.....	11
1.3. Нормативно-правове забезпечення соціальної політики в Україні.....	14
Висновки до розділу 1	18
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ВИКЛИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	20
2.1. Основні напрями реалізації соціальної політики в сучасних умовах.....	20
2.2. Систематика основних груп проблем і викликів в реалізації соціальної політики в Україні.....	26
2.3. Механізм реагування законодавчої та виконавчої гілок влади на сучасні соціальні виклики.....	34
Висновки до розділу 2.....	38
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	40
3.1. Передові світові моделі соціальної політики: адаптування та застосування в Україні.....	40
3.2. Критерії оцінювання якості та стратегії підвищення ефективності соціальної політики в Україні	44
3.3. Інноваційні соціальні програми підтримки вразливих категорій населення в Україні та система прикладних рекомендацій щодо їх імплементації.....	52
Висновки до розділу 3.....	60
ВИСНОВКИ.....	62

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64
ДОДАТКИ.....	72

ВСТУП

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження соціальної політики держави в Україні є надзвичайно високою, оскільки Конституція визначає Україну як соціальну державу, що зобов'язує забезпечувати належний рівень соціального захисту, гідні умови життя та реалізацію основних прав громадян. Соціальна політика спрямована на формування соціальної безпеки, підвищення добробуту населення, зміцнення стабільності суспільства та створення умов для розвитку кожної особистості.

Особлива значущість соціальної політики проявляється в умовах воєнного стану, коли держава забезпечує підтримку вразливих категорій населення -внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, пенсіонерів та осіб з інвалідністю - водночас реагуючи на демографічні та соціально-економічні зміни. Крім того, соціальна політика розглядається в контексті євроінтеграційних процесів, що передбачає адаптацію національного законодавства до стандартів Європейського Союзу, розвиток системи соціальних послуг та впровадження інноваційних механізмів соціального захисту.

За останніми даними, чисельність внутрішньо переміщених осіб в Україні перевищує три мільйони, і ця кількість зростає через військову агресію, що спричиняє масову міграцію та значні демографічні зміни. Військові дії також підсилюють соціальну нерівність та економічні й психологічні проблеми серед пенсіонерів і людей з інвалідністю. Аналіз демографічної ситуації показує, що агресія суттєво впливає на структуру населення, його вікові та професійні характеристики, а також спричиняє переміщення людей із зон бойових дій до більш безпечних регіонів України або за кордон.

Ці процеси ускладнюють планування та реалізацію соціальної політики, оскільки потреби переселенців, пенсіонерів і людей з інвалідністю вимагають спеціальних підходів, ресурсного забезпечення та координації між державними і громадськими структурами. Аналіз наукової літератури та практики свідчить,

що хоча в Україні передбачено широкий спектр програм підтримки, їхня реалізація нерівномірна, а ефективність часто залежить від регіону та наявності ресурсів.

Саме це зумовлює актуальність дослідження на тему: «Соціальна політика держави в Україні: стан, проблеми та можливості розвитку», з акцентом на механізми соціальної підтримки, захист прав та інтеграцію внутрішньо переміщених осіб, пенсіонерів, людей з інвалідністю та інших категорій населення, особливо в умовах воєнної агресії та демографічних змін.

Об'єкт дослідження – соціальна політика держави.

Предмет дослідження – особливості формування та реалізації соціальної політики в Україні в сучасних умовах.

Мета дослідження – проаналізувати сутність, напрями та особливості реалізації соціальної політики держави в Україні, визначити її сучасні виклики й окреслити перспективи вдосконалення. Особлива увага приділяється забезпеченню суспільної злагоди та стабільності населення, подоланню соціальної напруги в умовах війни, а також розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів реалізації соціальної політики.

Відповідно до поставленої мети було визначено такі завдання:

1. Розкрити сутність і основні принципи соціальної політики в Україні.
2. Проаналізувати етапи становлення та розвитку соціальної політики України.
3. Дослідити ключові напрями соціальної політики в сучасних умовах.
4. Виявити основні проблеми та виклики у сфері соціального захисту вразливих груп населення.
5. Проаналізувати соціальні програми підтримки вразливих категорій населення в Україні та розробити практичні рекомендації щодо їх ефективної реалізації.

Методи дослідження: *теоретичні* - аналіз, синтез, порівняння, класифікація та систематизація, які застосовувалися для вивчення наукової літератури, нормативно-правових документів, а також для визначення

ефективних підходів до вирішення проблем вразливих верств населення; метод *узагальнення* використовувався з метою уточнення понятійного апарату дослідження, формулювання його основних положень і висновків; *емпіричні*-збір та аналіз даних шляхом опитування й анкетування, що дозволило отримати достовірну інформацію про особливості реалізації соціальної політики на місцевому рівні, визначити основні потреби вразливих категорій населення та оцінити вплив окремих соціальних програм на суспільство.

Теоретичне значення дослідження полягає у виявленні універсальних принципів та ефективних практик реалізації світових моделей соціальної політики, які можуть бути адаптовані для вдосконалення соціальної політики України. Результати дослідження формують науково-методологічну основу для подальшої практичної реалізації ефективної соціальної політики в державі.

Практичне значення дослідження полягає в отриманні емпіричних даних та аналізі громадської думки, що дозволяє виявити реальні потреби й інтереси різних соціальних груп населення та розробляти цільові, ефективні соціальні програми. Крім того, проведений аналіз інструментів соціальної політики держави сприяє підвищенню їх результативності у досягненні визначених соціальних цілей.

Структура й обсяг дослідження. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел (88 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 77 сторінок, з них основного тексту - 63 сторінки.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

1. 1. Поняття, сутність і функції соціальної політики

Соціальна політика є однією з найважливіших сфер діяльності будь-якої держави. Це частина соціальної дійсності, у якій поєднуються різні аспекти та умови: конституційно-правові, інституційні, управлінські (регулятивні й саморегулятивні), глобальні, національні, державні, наддержавні, громадські, гуманістичні, праксеологічні (ціннісні), комунікативні тощо. Така багатомірність зумовлює комплексний характер і багатоаспектність соціальної політики як суспільного явища.

Для глибшого розуміння поняття соціальної політики звернемося до наукової літератури. Як зазначають дослідники [40], у наукових працях її часто розглядають у вузькому та широкому розумінні.

У вузькому розумінні соціальна політика - це цілеспрямована діяльність суб'єктів, спрямована на забезпечення соціального захисту та створення безпечного соціального середовища для людини [79]. Її головна мета полягає у формуванні соціальної безпеки як окремої особистості, так і суспільства в цілому.

У широкому розумінні соціальна політика трактується як система цілеспрямованої діяльності суб'єктів, що сформувалася на певному етапі розвитку суспільства та здійснюється на основі визначених принципів і засад з метою забезпечення оптимального функціонування соціальних відносин. Вона охоплює управлінські, регулятивні та саморегулятивні форми діяльності, принципи, рішення і дії, що реалізуються через соціальні програми та практичну діяльність, спрямовані на задоволення соціальних потреб, збалансування інтересів різних соціальних груп і формування соціальних цінностей.

Поділ соціальної політики на вузьке та широке розуміння є умовним, адже в реальності вона становить цілісну систему, що органічно поєднує

соціальний захист і розвиток соціальних відносин. Без розвинених соціальних відносин неможливе досягнення стабільної соціальної безпеки, а рівень цієї безпеки, своєю чергою, визначає ступінь зрілості соціальних процесів [79].

Узагальнюючи наукові підходи до визначення поняття соціальної політики, можна стверджувати, що кожен із дослідників робить власний внесок у розуміння її сутності, функцій і критеріїв. Водночас спостерігається певна варіативність у трактуванні цього поняття, що зумовлено різними теоретико-методологічними підходами.

Отже, поняття соціальної політики охоплює найважливіші сфери соціальної діяльності держави, тоді як її сутність полягає у забезпеченні соціальної справедливості, гідного рівня життя населення та гармонізації суспільних інтересів. Соціальна політика виступає механізмом реалізації державних зусиль, спрямованих на створення умов для всебічного розвитку людини, підтримання соціальної стабільності та громадянської злагоди.

Розкриваючи сутність соціальної політики, доцільно розглядати її в різних аспектах, що відображають багатовимірність і комплексність цього соціального явища. Як зазначає О. Безпалько [6], саме багатогранність підходів дозволяє розуміти соціальну політику як систему, що поєднує економічні, політичні, правові, соціальні та морально-етичні складові.

Таким чином, розкриваючи сутність соціальної політики, доцільно розглядати її в таких аспектах, а саме:

1. Економічний аспект спрямований на ефективний розподіл і перерозподіл суспільних ресурсів, підвищення рівня доходів, забезпечення зайнятості та зменшення рівня бідності. На думку І. Кулика, саме економічна складова визначає реальні можливості держави у реалізації соціальних програм і гарантій[51].

2. Політичний аспект визначає роль держави у формуванні та реалізації соціальних програм, підтриманні соціальної рівноваги й розвитку демократичних інститутів. Як підкреслює Л. Лісогор, соціальна політика є

невід'ємною частиною політичної системи, оскільки саме через політичні рішення реалізуються соціальні пріоритети суспільства[54].

3. Правовий аспект забезпечує нормативно-правову базу соціальної політики, гарантує реалізацію соціальних прав і механізмів їх захисту. Згідно з позицією В. Скуратівського, ефективність соціальної політики неможлива без законодавчого закріплення основних соціальних прав громадян[79].

4. Соціальний аспект охоплює систему соціального захисту, підтримку вразливих груп населення, розвиток освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг. Як зазначає Н. Абрамова, саме соціальний аспект є ключовим, адже відображає безпосередню взаємодію держави з громадянами[1].

5. Морально-етичний (духовний) аспект підкреслює гуманістичну спрямованість соціальної політики, її орієнтацію на цінності солідарності, взаємодопомоги та людської гідності. Як стверджує В. Андрущенко, соціальна політика має бути не лише інструментом регулювання, а й проявом соціальної моралі суспільства громадянами[2].

Отже, сутність соціальної політики розкривається через взаємодію цих аспектів у єдиній системі дій, спрямованих на забезпечення соціальної справедливості, рівності можливостей і сталого розвитку суспільства.

Об'єктом соціальної політики, за визначенням дослідників [40;86], є суспільні відносини та процеси, що впливають на формування соціальної безпеки людини, задоволення її потреб і засвоєння соціальних цінностей. Соціальна політика повинна базуватися на пізнанні закономірностей розвитку суспільства й соціальних відносин, виявляти глибинні тенденції трансформацій у різних сферах життя та сприяти самореалізації людини й розкриттю її соціального потенціалу.

Як зазначає Т. Семигіна, соціальна політика покликана виявляти та розв'язувати суперечності в економічній, політичній, соціальній і духовній сферах, а також у міжособистісних стосунках людей [75]. Це свідчить про її комплексний характер і багатовимірний вплив на суспільні процеси.

Таким чином, соціальна політика виступає важливим інструментом регулювання суспільних відносин і забезпечення соціальної стабільності. З метою глибшого розкриття її змісту доцільно розглянути основні функції соціальної політики.

У науковій літературі відсутня єдина класифікація функцій соціальної політики, проте більшість дослідників виділяють такі її ключові напрями: економічну, соціальну, регулюючу, захисну, відтворювальну, інтеграційну та гуманістичну [46; 55;75;79].

Економічна функція полягає у створенні умов для підвищення добробуту населення, забезпечення справедливого розподілу матеріальних благ і соціальних ресурсів, а також у підтримці збалансованого розвитку економіки та соціальної сфери. Як зазначає Е. Лібанова, економічна функція соціальної політики передбачає досягнення соціальної справедливості через перерозподіл національного доходу на користь найуразливіших груп населення [53].

Соціальна функція спрямована на формування системи соціального захисту, забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, підтримку вразливих верств населення, розвиток освіти, охорони здоров'я, культури та інших сфер життєдіяльності суспільства. На думку І. Кулик, реалізація соціальної функції є базовим напрямом, оскільки саме вона забезпечує гармонізацію відносин між державою і громадянами [51].

Регулююча функція проявляється у впливі держави на соціальні процеси з метою узгодження інтересів різних соціальних груп, попередження соціальних конфліктів і підтримання соціальної рівноваги [46].

Захисна функція полягає у гарантуванні громадянам права на соціальну безпеку, допомогу у випадку втрати працездатності, безробіття, старості, а також у захисті від соціальної дискримінації. Як підкреслює О. Безпалько, саме ця функція забезпечує практичну реалізацію принципу соціальної справедливості [6].

Відтворювальна функція спрямована на забезпечення умов для відтворення людського потенціалу, підтримку сім'ї, материнства і дитинства,

розвиток освіти, охорони здоров'я, а також формування сприятливого соціального середовища для розвитку особистості [50].

Інтеграційна функція полягає у зміцненні соціальної єдності суспільства, формуванні соціальної солідарності, створенні умов для соціальної мобільності та активної участі громадян у суспільному житті.

Гуманістична функція виражає спрямованість соціальної політики на людину як найвищу соціальну цінність, забезпечення її прав, свобод і гідності, створення умов для самореалізації та всебічного розвитку особистості. Як підкреслює Т. Семигіна, соціальна політика має бути орієнтована на людину як найвищу цінність, що узгоджується з принципами гуманізму та соціальної справедливості [75].

Отже, функції соціальної політики у своїй сукупності відображають її зміст, цілі та завдання. Вони визначають напрями практичної діяльності держави, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства у сфері соціального розвитку.

Науковці наголошують, що завдання соціальної політики визначають її практичну спрямованість та конкретизують цілі соціального розвитку суспільства. Вони формуються під впливом історичних, економічних, політичних і культурних чинників, а також соціальних пріоритетів держави.

Так, за твердженням Т. Семигіної, головним завданням соціальної політики є забезпечення соціальної справедливості, зменшення нерівності та підвищення якості життя населення [75]. Е. Лібанова вказує, що соціальна політика має бути спрямована на формування ефективної системи соціального захисту, підтримку соціальної мобільності та створення можливостей для розвитку людського потенціалу [53]. На думку В. Скуратівського, соціальна політика повинна забезпечувати баланс між економічною ефективністю та соціальною рівновагою, що є передумовою сталого розвитку суспільства [79].

Деякі дослідники підкреслюють, що завдання соціальної політики охоплюють не лише сферу соціального захисту, а й формування соціальної

активності громадян, розвиток громадянського суспільства, профілактику соціальних ризиків і зміцнення соціальної згуртованості [6; 51].

Узагальнюючи наукові підходи, можна виокремити основні завдання соціальної політики, серед яких [1; 4; 50; 75]:

- 1) забезпечення соціальної стійкості та належного рівня безпеки;
- 2) підтримання політичної стабільності;
- 3) справедливий розподіл ресурсів і власності;
- 4) формування оптимальної системи розподілу економічних ресурсів;
- 5) забезпечення екологічної безпеки;
- 6) гарантування соціальної захищеності населення та окремих соціальних груп;
- 7) розвиток людського потенціалу та підвищення якості життя населення;
- 8) формування цінностей соціальної солідарності, взаємодопомоги й довіри в суспільстві.

Отже, завдання соціальної політики полягають у зміцненні прогресивних тенденцій у матеріальній і духовній сферах, розвитку соціальної структури, підвищенні рівня добробуту населення та формуванні системи соціальних цінностей.

Узагальнення поняття, сутності, функцій і завдань соціальної політики формує теоретико-методологічне підґрунтя для аналізу наукових підходів до її дослідження.

1.2. Теоретичні підходи до дослідження соціальної політики

Теоретико-методологічне осмислення соціальної політики є важливим для розуміння її природи, закономірностей розвитку та механізмів впливу на соціальні процеси. Різні наукові підходи дозволяють досліджувати соціальну політику як комплексну систему, що поєднує економічні, політичні, правові й гуманістичні компоненти.

Соціальна політика як багатогранне суспільне явище є предметом дослідження багатьох наук - соціології, політології, економіки, права, соціальної роботи. Це зумовлює існування різних теоретико-методологічних підходів до її аналізу, кожен із яких акцентує увагу на певних закономірностях та особливостях функціонування соціальної сфери [3; 13; 69].

Теоретико-методологічне осмислення соціальної політики передбачає визначення її концептуальних засад, принципів і способів наукового пізнання соціальних процесів. Методологічний рівень аналізу дає змогу не лише описати окремі елементи соціальної політики, а й зрозуміти її як цілісну систему взаємопов'язаних норм, інститутів і практик, що формують соціальну безпеку та добробут населення. У сучасній науці спостерігається тенденція до інтеграції різних підходів - від класичних структурно-функціональних до інноваційних, компаративних і гуманістичних, що дозволяє глибше розкрити сутність і динаміку соціальної політики в умовах суспільних трансформацій [3; 13; 16].

Представниками цього напрямку є класики соціологічної думки, зокрема М. Вебер, який підкреслював роль бюрократії та адміністративного управління у підтриманні суспільного порядку [10]. До сучасних теоретиків належить А. Гідденс, котрий аналізує значення соціальних інституцій у процесах структуризації суспільства [13]. Серед українських дослідників варто виокремити Г. Васильченко та Т. Семигіну, які розглядають інституційні механізми як основу формування ефективної соціальної політики в умовах реформ [9; 75].

Функціональний підхід зосереджується на завданнях і функціях соціальної політики. Він дозволяє визначити основні напрями її реалізації - регулювання соціально-економічної нерівності, забезпечення доступу до базових соціальних послуг, підтримку соціальної справедливості та стабільності у суспільстві. Ідеї функціоналізму були закладені в працях Е. Дюркгейма та Т. Парсонса, які підкреслювали значення соціальних інститутів у підтримці суспільної рівноваги [20; 66]. На сучасному етапі ці підходи розвивають українські вчені, які визначають соціальну політику як механізм

забезпечення соціальної інтеграції та гармонізації інтересів різних соціальних груп [6; 51].

З позицій системного підходу соціальна політика постає як невід'ємна складова загальної системи суспільного розвитку, що тісно взаємодіє з економічною, політичною, правовою та культурною підсистемами. Теоретичні основи цього підходу закладено в загальній теорії систем Л. фон Берталанфі, а в соціологічному контексті - у працях Н. Лумана [55]. У вітчизняній науці системний підхід до аналізу соціальної політики підкреслює взаємозалежність між структурними елементами соціальної сфери та ефективністю управлінських рішень [40].

Особливого значення набуває нормативний (ціннісний) підхід, який ґрунтується на гуманістичних принципах справедливості, рівності можливостей і солідарності. У цьому підході акцент робиться на забезпеченні свободи вибору, розвитку людського потенціалу та дотриманні етичних норм. Ціннісні засади соціальної політики передбачають відповідальність держави за створення умов для гармонізації інтересів різних соціальних груп і підтримку соціальної справедливості в суспільстві [30].

Важливим у соціальній політиці є також порівняльний підхід, який передбачає аналіз і зіставлення моделей соціальної політики різних країн з метою визначення найефективніших практик. Такий підхід дозволяє оцінити вплив різних систем добробуту на якість життя населення та виявити ключові чинники успішного соціального забезпечення. В Україні порівняльний аналіз соціальних моделей застосовується для дослідження європейських соціальних стратегій у контексті інтеграційних процесів та адаптації найкращих практик до національних умов [11; 65].

Важливим є також економічний підхід, який розглядає соціальну політику як механізм перерозподілу ресурсів та інструмент забезпечення соціально-економічної стабільності. У цьому підході акцент робиться на ролі держави у підтримці зайнятості населення, забезпеченні доходів і створенні умов для економічної рівноваги в суспільстві. Крім того, підкреслюється

соціальна природа економічних процесів, що проявляється у взаємодії економічних, соціальних і культурних чинників. В Україні економічний вимір соціальної політики розглядають через призму інклюзивного розвитку, подолання бідності та зменшення соціальної нерівності[69].

Отже, теоретико-методологічні підходи до дослідження соціальної політики відображають її багатовимірність і інтеграційний характер. Вони дають змогу поєднати інституційний аналіз із вивченням функцій, системних зв'язків, ціннісних орієнтирів і соціально-економічних механізмів державної політики. Сучасна методологія дослідження соціальної політики базується на принципах міждисциплінарності, комплексності та гуманістичної орієнтації. Інтеграція інституційного, функціонального, системного, ціннісного, компаративного та економічного підходів забезпечує цілісне осмислення сутності соціальної політики як механізму регулювання суспільних відносин, досягнення соціальної справедливості й підвищення якості життя. Подальший аналіз потребує розгляду нормативно-правового забезпечення, яке визначає організаційно-правові засади реалізації соціальних прав громадян в Україні.

1.3. Нормативно-правове забезпечення соціальної політики в Україні

Теоретико-методологічні підходи до дослідження соціальної політики створюють наукове підґрунтя для розуміння її практичної реалізації. Наступним важливим елементом є нормативно-правове забезпечення, яке визначає конкретні механізми втілення соціальної політики в життя, закріплює соціальні гарантії та права громадян на законодавчому рівні.

Фундаментальною складовою реалізації соціальної політики держави є її нормативно-правове забезпечення, яке визначає правові засади, механізми та інституційні гарантії соціального захисту громадян. Воно регулює відносини між державою, суспільством та окремими соціальними групами, забезпечуючи реалізацію конституційних прав і свобод у соціальній сфері [4; 50].

У структурі нормативно-правового забезпечення соціальної політики України, відповідно до сучасних наукових підходів [4; 50], виокремлюють такі основні рівні: конституційно-правовий, галузевий, підзаконний, програмно-нормативний та міжнародно-правовий.

Конституційно-правовий рівень характеризується положеннями Конституції України (1996 р.), яка визначає Україну як соціальну державу (ст. 1), у якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність визнаються найвищою соціальною цінністю (ст. 3). Основні соціальні права громадян закріплені у статтях 43–49, які гарантують право на працю, відпочинок, соціальний захист, охорону здоров'я, освіту, житло та достатній життєвий рівень [49]. Конституційні норми створюють фундамент для розроблення та реалізації галузевих законів у сфері соціальної політики [50].

Галузевий (законодавчий) рівень характеризується наявністю спеціальних законів, які регулюють окремі напрями реалізації соціальної політики держави. До них належать Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (2000 р.) [25], який визначає механізми встановлення базових соціальних стандартів і нормативів; Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (2003 р.) [26], що регулює питання пенсійного забезпечення; Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» (1992 р.) [27], спрямований на підтримку сімей і підвищення соціального захисту дітей; Закон України «Про зайнятість населення» (2012 р.) [28], який встановлює засади державної політики у сфері праці та зайнятості; а також Закон України «Про соціальні послуги» (2019 р.) [29], який визначив нову модель взаємодії держави, громад та недержавного сектору у наданні соціальної допомоги. Ці нормативно-правові акти конкретизують конституційні положення, визначають механізми реалізації державних соціальних гарантій та порядок їх фінансування.

Підзаконний рівень охоплює постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства соціальної політики, методичні рекомендації, інструкції та

положення, що деталізують вимоги законодавства. Цей рівень забезпечує практичну реалізацію норм соціальної політики, регламентує процедури призначення допомог, надання послуг, а також механізми виконання державних і регіональних програм соціального захисту населення. Саме підзаконні акти забезпечують дієвість правових норм у щоденній управлінській і соціальній практиці.

Програмно-нормативний рівень представлений державними та регіональними цільовими програмами, спрямованими на поліпшення соціального становища окремих категорій громадян. До таких належать Державна стратегія подолання бідності, Національна стратегія створення безбар'єрного простору, Державна програма забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, а також програми соціального захисту осіб з інвалідністю, підтримки ветеранів війни та внутрішньо переміщених осіб [4; 50]. Реалізація цих програм сприяє підвищенню ефективності соціальної політики на практичному рівні та забезпечує її цільову спрямованість.

Міжнародно-правовий рівень відображає інтеграцію України у світову систему соціальних стандартів. На цьому рівні основу становлять Загальна декларація прав людини (1948 р.) [24], Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.) [62], Європейська соціальна хартія (переглянута) (1996 р., ратифікована Україною у 2006 р.) [22], а також конвенції та рекомендації Міжнародної організації праці (МОП) [48].

Дотримання положень цих міжнародних документів сприяє гармонізації українського соціального законодавства з європейськими нормами та принципами, що є важливою умовою поступової інтеграції України до європейського соціального простору.

Отже, нормативно-правова база соціальної політики України - це динамічна багаторівнева система, яка забезпечує реалізацію конституційних прав громадян і соціальних гарантій. Подальше її вдосконалення є ключовою умовою ефективного функціонування соціальної сфери, адаптації до європейських стандартів і реагування на виклики воєнного часу [25; 49; 50].

Слід зазначити, що нормативно-правове забезпечення соціальної політики в Україні перебуває у процесі постійного розвитку та вдосконалення, що зумовлено суспільно-політичними трансформаціями, євроінтеграційними процесами та викликами воєнного часу. Зокрема, актуальними залишаються питання удосконалення законодавства щодо захисту прав внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, учасників бойових дій, а також розширення системи адресної соціальної підтримки населення [4; 50].

Сучасний етап розвитку нормативно-правового забезпечення соціальної політики України характеризується активними процесами цифровізації соціальної сфери та вдосконаленням правових механізмів реалізації соціальних гарантій. Значна увага приділяється удосконаленню системи адресної соціальної підтримки населення, зокрема через цифровізацію процесів обліку та обміну даними [4; 50]. Поточні зміни спрямовані на створення єдиних електронних реєстрів отримувачів допомоги та нормативне врегулювання порядку обміну інформацією між органами соціального захисту. Активно впроваджуються вебресурси Пенсійного фонду України, електронний кабінет особи з інвалідністю, розроблений за ініціативи Міністерства соціальної політики України, а також Єдиний вебпортал електронних послуг «Е-Соціал», що функціонує на підставі відповідних урядових нормативно-правових актів.

Запровадження принципу «єдиного вікна» та поступова адаптація законодавства до європейських стандартів у межах реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відображають стратегічний напрям модернізації правової основи соціальної політики. Це сприяє підвищенню ефективності соціального захисту, прозорості управлінських процедур та посиленню соціальних прав громадян.

Таким чином, нормативно-правова база соціальної політики України є цілісною системою, що забезпечує реалізацію конституційних прав громадян і соціальних гарантій. Її подальше вдосконалення є ключовою умовою ефективного функціонування соціальної сфери, підвищення адресності

допомоги та наближення національних соціальних стандартів до європейських [4; 25; 49].

Удосконалення нормативно-правової бази соціальної політики є ключовою умовою забезпечення соціальної стабільності та ефективного відновлення українського суспільства в умовах післявоєнної трансформації. Особливе значення має посилення ролі органів місцевого самоврядування, які безпосередньо реалізують соціальну політику на рівні громад через мережу центри надання адміністративних послуг (ЦНАП), соціальних служб і партнерські ініціативи з громадськими організаціями. Саме на цьому рівні формується довіра населення до держави, зміцнюється соціальна згуртованість і забезпечується адресна підтримка вразливих категорій населення.

Отже, аналіз нормативно-правового забезпечення соціальної політики дозволяє перейти до розгляду організаційно-управлінських аспектів її реалізації в Україні.

Висновки розділу 1

Проведений теоретичний аналіз дозволив з'ясувати сутність, основні функції, принципи та цілі соціальної політики як ключового напрямку діяльності держави, спрямованого на забезпечення гідного рівня життя громадян, соціальної справедливості та злагоди в суспільстві. Соціальна політика виступає системою цілеспрямованих дій держави, громадських інституцій і соціальних партнерів, що реалізується через комплекс економічних, правових і соціальних механізмів.

На основі вивчення теоретико-методологічних підходів визначено, що соціальна політика розглядається у різних наукових парадигмах - інституційній, функціональній, неоліберальній, соціал-демократичній тощо. Це свідчить про багатогранність її природи та необхідність поєднання економічних, правових і гуманітарних засад у її реалізації. У сучасних умовах соціальна політика набуває особливого значення як засіб забезпечення стійкості суспільства, підтримки соціальної згуртованості й розвитку людського потенціалу.

Нормативно-правове забезпечення соціальної політики України становить багаторівневу систему, що поєднує конституційні засади, галузеве законодавство, підзаконні акти, програмно-цільові документи та міжнародно-правові норми. Воно створює правову основу для реалізації соціальних гарантій і захисту прав людини, визначає механізми соціальної підтримки та регулює діяльність відповідних інституцій.

Таким чином, соціальна політика України є складним багатокомпонентним явищем, яке відображає взаємозв'язок теоретичних засад, правових норм і практичних механізмів реалізації соціальних гарантій. Її ефективність визначається рівнем нормативно-правового регулювання, економічними можливостями держави та ступенем участі громадянського суспільства у формуванні соціально орієнтованої моделі розвитку.

Це підкреслює значення соціальної політики як ключового інструменту державного розвитку в сучасній Україні.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ВИКЛИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

2.1. Основні напрями реалізації соціальної політики в сучасних умовах

В умовах постійного процесу трансформації, спричинених війною, соціальна політика України набуває кризово-адаптивного характеру. Це означає, що вона поєднує антикризові заходи, спрямовані на подолання наслідків війни, із гнучким пристосуванням до нових соціально-економічних умов. Її стратегічна мета полягає не лише у підтримці населення, а й у формуванні стійкої системи соціальної безпеки, здатної оперативно реагувати на нові виклики: демографічні втрати, зростання кількості внутрішньо переміщених осіб, інфляційний тиск та посилення соціальної нерівності. Основними напрямками реалізації соціальної політики залишаються соціальний захист, зайнятість, охорона здоров'я, житлова політика, освіта та розвиток громадянського суспільства.

Розвиток системи соціального захисту та підтримка вразливих верств населення є базовим напрямом, адже саме він гарантує державну підтримку тим категоріям громадян, які з об'єктивних причин не можуть самостійно забезпечити належний рівень життя. Йдеться про малозабезпечені сім'ї, осіб з інвалідністю, дітей-сиріт, людей похилого віку, внутрішньо переміщених осіб та постраждалих від війни. Реалізація цього напрямку здійснюється через механізми державної допомоги, субсидій, пільг, а також розвиток соціальних послуг на місцевому рівні.

Серед ключових цифрових інструментів соціальної підтримки варто виділити державні платформи «єДопомога» (для надання фінансової допомоги постраждалим від війни) та «єВідновлення» (для компенсації пошкодженого житла).

Послугу «єВідновлення» розроблено Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури спільно з Міністерством цифрової трансформації

України за підтримки проєкту USAID Ukraine - USAID Україна TAPAS Project «Прозорість та підзвітність у держуправлінні та послугах»[57].

Міністерство активно продовжує роботу з надання компенсацій українцям, чиє житло було пошкоджено або знищено внаслідок російської агресії.

Однією з таких програм є «Відновлення» - програма, що забезпечую компенсації за пошкоджене або знищене житло. Старт програми «Відновлення» відбувся у 2023 році і наразі її функціонування дозволяє постраждалим отримати грошові компенсації для проведення поточних та капітальних ремонтів та у формі житлового сертифіката, завдяки якому доступна купівля нового житла за повністю зруйноване. Також доступна можливість подачі заяв для надання компенсації для відбудови на власній земельній ділянці.

Проєкт «Допомога» є соціальною платформою, на якій українці, які постраждали від війни, можуть отримати допомогу. Це може бути фінансова підтримка від держави чи міжнародної організації, допомога ліками, продуктами, засобами гігієни тощо від волонтерів.

Головна мета зазначеного проєкту – об'єднати можливості країни, міжнародних неурядових організацій та волонтерів для допомоги постраждалим і внутрішньо переміщеним особам під час війни. Платформу запустила команда Міністерства соціальної політики України за підтримки Міністерства цифрової трансформації і ПРООН за фінансової підтримки Швеції[59].

На сайті доступні три варіанти допомоги:

- 1) грошова допомога від держави;
- 2) виплати від міжнародних організацій;
- 3) отримання та надання волонтерської допомоги.

У розділі грошова допомога від держави є вся інформація щодо соціальної допомоги постраждалим під час війни з детальними інструкціями про виплати, допомогу та отримання статусу ВПО. На сторінці можна знайти відповіді на

такі питання щодо отримання статусу та виплат ВПО (щомісяця це 2000 грн для кожного дорослого та 3000 грн для дітей та людей з інвалідністю). Ця послуга доступна українцям, які переїхали з територій, де були або тривають бойові дії, тимчасово окупованих громад та громад під блокадою. Їхній перелік затверджує Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій¹ і варто зазначити, що актуальний список постійно оновлюють[63].

В розділі повідомлення про пошкоджене майно є можливість повідомити про збитки власникам пошкодженого або знищеного житла. Наразі компенсація доступна винятково громадянам України, у яких від початку війни 24 лютого частково пошкоджено або зруйновано власне житло. Послуга наразі стосується лише житлових об'єктів нерухомості, тому отримати компенсацію, наприклад, за автомобіль або побутову техніку не вдасться. Також не врегульоване питання компенсації житла, яке було придбане в іпотеку.

Повідомлення про факт пошкодження або знищення житла можна подати як онлайн - на порталі «Дія» чи у мобільному застосунку, так і особисто- у адміністратора в ЦНАПі чи у нотаріуса.

У розділі компенсації підприємцю за працевлаштування ВПО роботодавці, які після 24 лютого влаштували на роботу ВПО, можуть отримати компенсацію 6500 грн за кожного співробітника. Заявку також можна подати на порталі «Дія» або ж у місцевому Центрі зайнятості[59].

У сервісі «єДопомога» також є окремий розділ для отримання і надання волонтерської допомоги. Метою є забезпечення оперативного надання допомоги потребуючим. Допомогу онлайн отримали майже 11 000 українців, ще понад 2400 - напрямку. Ще понад 850 людей долучилися до програми як волонтери[5].

Це демонструє поступовий перехід соціальної політики до прозорих, адресних і диджиталізованих механізмів підтримки. Разом із тим, система соціального захисту залишається перевантаженою, а розмір соціальних виплат

¹Наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 13.12.2022 № 309 «Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією»

не завжди відповідає реальним потребам громадян, що знижує ефективність державної підтримки.

У найширшому трактуванні соціального захисту до нього включають також заходи з охорони здоров'я, соціальної роботи та реабілітації. Соціальний захист передбачає певний рівень матеріальної забезпеченості, тобто підтримку доходів і захист добробуту. З економічної позиції це механізм перерозподілу суспільного багатства на користь людей, які тимчасово чи постійно потребують підтримки [79].

Заходи соціального захисту мають подвійну спрямованість, тобто:

- пасивні заходи підтримки доходів - соціальна допомога, субсидії, пільги;
- активні заходи - соціальне страхування, лікування і профілактика хвороб, сприяння здобуттю освіти або підвищенню кваліфікації.

Одним із ключових напрямів є реформування та розвиток системи охорони здоров'я. Гарантування доступу до якісних медичних послуг є одним із пріоритетів соціальної політики. Сучасні напрями реформ включають фінансування медичних послуг за принципом «гроші йдуть за пацієнтом», розвиток електронної медицини, удосконалення механізмів страхування, підтримку первинної ланки медицини. Особливо важливим завданням є розширення можливостей психосоціальної підтримки та реабілітації осіб, що постраждали від воєнних дій.

В умовах війни значної актуальності набуває питання психічного здоров'я населення. Під ініціативою Першої Леді України здійснюється впровадження Національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, яка має на меті всебічний розвиток системи реабілітаційних та супровідних послуг для військовослужбовців, постраждалих унаслідок збройного конфлікту, а також цивільного населення, що пережило травматичні події. Програма передбачає організацію комплексних заходів, включаючи психологічне консультування, психотерапевтичні практики, групову підтримку та навчальні тренінги для фахівців, що працюють у сфері психічного здоров'я.

Водночас слід зазначити, що залишаються значні виклики для її ефективної реалізації, серед яких - критичний дефіцит кваліфікованих медичних та психологічних кадрів, масштабні руйнування медичної інфраструктури в регіонах, що постраждали від бойових дій, та перевантаження системи охорони здоров'я. Ці проблеми потребують не лише адресних адміністративних та фінансових рішень, а й координації дій між державними структурами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами, що забезпечить комплексний та сталий підхід до відновлення психічного здоров'я населення.

Не менш важливим напрямом соціальної політики є розвиток освіти, науки та інновацій. Інвестиції в людський капітал формують основу майбутнього розвитку держави. Політика держави спрямована на забезпечення рівного доступу до якісної освіти, модернізацію навчальних програм, розвиток інклюзивного навчання та цифровізацію освітнього процесу. Значну увагу приділено підтримці професійно-технічної освіти, яка забезпечує кадрами відбудову країни. Водночас зберігається нерівність у доступі до освіти між регіонами, зокрема на деокупованих територіях і в регіонах, що продовжують зазнавати бойових дій.

Руйнування житлової інфраструктури внаслідок війни актуалізувало питання відновлення житла та забезпечення громадян належними умовами проживання. Основними інструментами реалізації житлової політики є державні програми «Відновлення», «Доступна іпотека», а також проекти будівництва модульного житла за підтримки міжнародних організацій. Проте темпи відновлення залишаються нижчими за реальні потреби постраждалих громад, що вимагає довгострокових стратегій житлового відновлення.

Важливим напрямом є підтримка розвитку громадянського суспільства та соціального партнерства. Сучасна соціальна політика ґрунтується на принципах децентралізації, розподілу повноважень між рівнями влади, а також активного залучення громадських організацій, благодійних фондів і бізнесу до реалізації соціальних ініціатив. Прикладом ефективною взаємодії є діяльність таких фондів, як «Карітас Україна», «100% життя», «Повернись живим», разом із

іншими організаціями, які реалізують програми підтримки ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, людей з інвалідністю, багатодітних і малозабезпечених сімей, дітей-сиріт та інших уразливих категорій населення.

Європейська інтеграція та імплементація міжнародних стандартів соціальної політики є пріоритетним напрямом сучасної державної стратегії. У межах Угоди про асоціацію з ЄС Україна зобов'язалася адаптувати понад 150 актів соціального законодавства до європейських норм, зокрема у сферах соціального діалогу, працевлаштування, рівних можливостей та гендерної рівності. Це сприяє гармонізації соціальної політики з принципами європейської соціальної моделі.

Отже, напрями реалізації соціальної політики в сучасних умовах охоплюють комплекс взаємопов'язаних сфер, спрямованих на забезпечення базових соціальних прав, розвиток людського потенціалу та досягнення соціальної згуртованості. Незважаючи на суттєвий прогрес у цифровізації, децентралізації та залученні громадськості, ефективність соціальної політики все ще обмежується нестачею ресурсів, бюрократичними бар'єрами й недостатньою координацією між державними структурами. Подальше вдосконалення соціальної політики вимагає переходу від реактивних заходів допомоги до стратегічного планування розвитку соціального капіталу, інтеграції в європейський соціальний простір та підвищення якості життя громадян.

Аналіз основних напрямів реалізації соціальної політики в Україні засвідчує, що в умовах повномасштабної війни вона поступово трансформується в адаптивно-кризову модель управління. Її стратегічною метою стає не лише забезпечення підтримки найбільш уразливих категорій населення, а й формування інституційних передумов для збереження та відновлення людського потенціалу, стабілізації соціальної сфери та посилення суспільної згуртованості.

На сучасному етапі розвитку державної соціальної політики пріоритетного значення набувають цифровізація соціальних послуг,

удосконалення механізмів адресності допомоги, підтримка ринку праці в умовах кризової економічної динаміки, забезпечення психосоціальної реабілітації осіб, постраждалих від війни, а також розширення доступу до інклюзивної освіти та соціального житла. Особливої ваги набуває розвиток багаторівневого партнерства між органами державної влади, громадськими організаціями та міжнародними інституціями, що дозволяє компенсувати ресурсні обмеження та підвищує ефективність соціальних інтервенцій.

Попри зазначені позитивні трансформації, сучасна соціальна політика України стикається з низкою системних бар'єрів, серед яких: хронічне недофінансування соціальної сфери, територіальна нерівність доступу до послуг, уповільнені темпи структурних реформ у галузях охорони здоров'я та освіти, а також відсутність комплексної довгострокової стратегії розвитку людського капіталу. Подолання цих структурних диспропорцій вимагає імплементації європейських стандартів соціального управління, підвищення прозорості адміністративних процедур і запровадження дієвих систем моніторингу та оцінювання результативності соціальної політики.

У цьому контексті доцільним є детальний аналіз спектра проблем і викликів, які визначають ефективність реалізації соціальної політики в умовах воєнного та післявоєнного відновлення.

2.2. Систематика основних груп проблем і викликів в реалізації соціальної політики в Україні

З початком повномасштабного воєнного конфлікту в Україні реалізація соціальної політики зазнала серйозних ускладнень. Це все докорінно змінило суспільно-економічне життя країни та загострило соціальні проблеми не лише на окупованих і прифронтових територіях, а й на всій території держави. В умовах воєнного стану значно зросла кількість громадян, які потребують додаткового соціального захисту та підтримки.

Війна суттєво загострила існуючі суперечності, посилила навантаження

на державний бюджет, а також виявила структурні слабкості у функціонуванні соціальних інститутів. Для ефективного аналізу доцільно виокремити кілька основних груп проблем, які у комплексі визначають сучасний стан соціальної політики.

Реалізація соціальної політики сьогодні відбувається у складних суспільно-політичних і економічних умовах, що зумовлює виникнення цілої низки викликів. Сучасні науковці наголошують, що соціальна політика характеризується багатовимірністю проблем і потребує комплексного підходу до їх вирішення [47, 53]. В таблиці 2.1 (див. Додаток А) наведено систематику проблем соціальної політики, яку умовно можна поділити на: економічні, соціально-демографічні, соціально-політичні, правові та інституційні, гуманітарні та безпекові, інноваційно-технологічні.

Зазначені групи проблем є взаємопов'язаними, проте саме економічні виклики формують базові умови для функціонування всієї системи соціальної політики. Від стабільності економіки залежить спроможність держави реалізовувати соціальні програми, забезпечувати підтримку вразливих груп населення та гарантувати мінімальний рівень добробуту.

Серед ключових економічних проблем варто виділити кризу фінансування соціальних програм. Воєнні дії істотно ускладнюють наповнення бюджету, обмежують можливості держави у сфері соціального захисту та змушують перерозподіляти ресурси на оборонні потреби [65].

По-перше, високий рівень інфляції послаблює купівельну спроможність населення, особливо тих категорій, які вже перебувають у складних соціально-економічних умовах. Рівень інфляції у грудні 2024 року склав близько 12 % річних, що перевищило прогноз, опублікований Національним банком України, і зумовлено зростанням цін на продукти харчування, енергоносії та витрат виробництва [64]. Згідно з дослідженням [72], більшість українських споживачів скоротили витрати на непродовольчі товари, що свідчить про загальне зниження купівельної спроможності та зміщення споживчих пріоритетів до базових потреб.

По-друге, рівень безробіття залишається високим, що ускладнює процес відновлення економічної активності. За даними [81], наприкінці 2024 р. середній рівень безробіття становив 14,3 %, тоді як у 2023 р. він сягав близько 17,4 %. Високий рівень безробіття разом із скороченням трудових ресурсів (через мобілізацію, міграцію, ВПО) підсилює соціальну нестабільність і потребує активізації програм працевлаштування та професійної перепідготовки. Особливо гостро ця проблема відчувається у прифронтових регіонах і серед внутрішньо переміщених осіб. Все це підсилює соціальну нестабільність і потребує активізації програм працевлаштування та професійної перепідготовки.

По-третє, зниження купівельної спроможності населення в умовах інфляції та скорочення економічної активності підвищує соціальну вразливість громадян і обмежує здатність держави задовольняти базові потреби.

Внаслідок війни близько 6 млн громадян України перебували за межами країни, переважно жінки та діти, отримуючи міжнародний захист. Внутрішньо переміщених осіб налічувалося понад 4,9 млн, більшість з яких зосереджена у західних та центральних областях України [84]. Ситуація залишалася складною через постійні переміщення та обмежені ресурси для соціальної підтримки ВПО та біженців.

Станом на 22 жовтня 2024 року в Україні зафіксовано 4 646 735 внутрішньо переміщених осіб. Це свідчить про тривалі наслідки війни, яка змусила мільйони людей залишити свої домівки. За даними [60], серед переселенців 59,9% - жінки (2 782 325 осіб), а 40,1% - чоловіки (1 864 410 осіб), 906 256 (19,72%) осіб з них становлять діти (див. рис. 2.1).

У результаті спостерігається посилення регіональної соціально-економічної нерівності. Переорієнтація трудових ресурсів, концентрація внутрішньо переміщених осіб (див. рис. 2.2) у центральних і західних областях, а також втрата промислових потужностей на сході формують додатковий тиск на місцеві бюджети та системи соціального забезпечення.

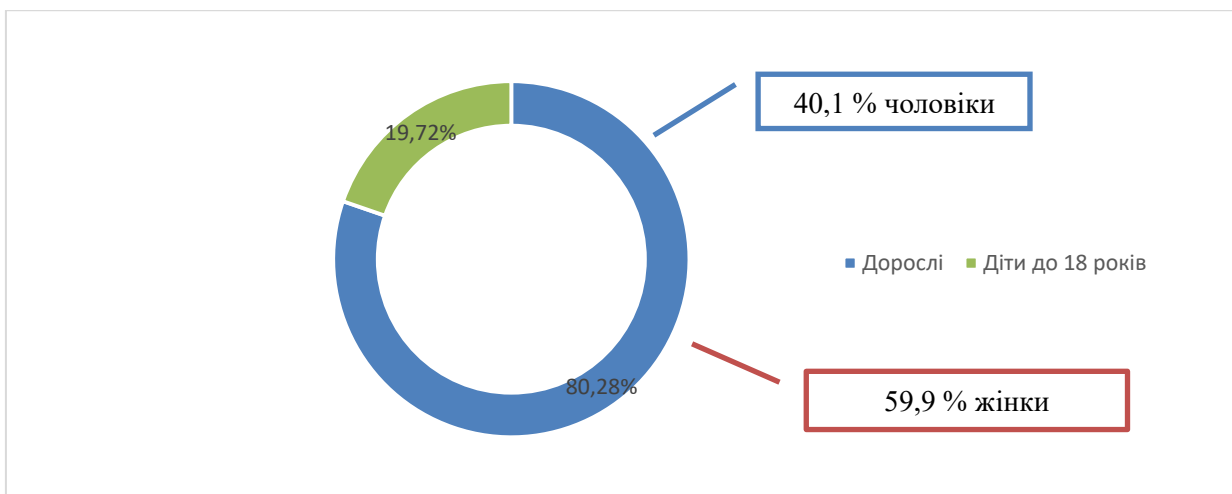


Рис. 2.1. Розподіл внутрішньо переміщених осіб за категоріями (станом на 22 жовтня 2024 року)²

РОЗДІЛ 1. ДЕМОГРАФІЧНА СТАТИСТИКА ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЩОДО ПЕРЕМІЩЕННЯ

1.1. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ І ДИНАМІКА

Мапа 1. Оцінка фактичної чисельності ВПО за областями переміщення¹

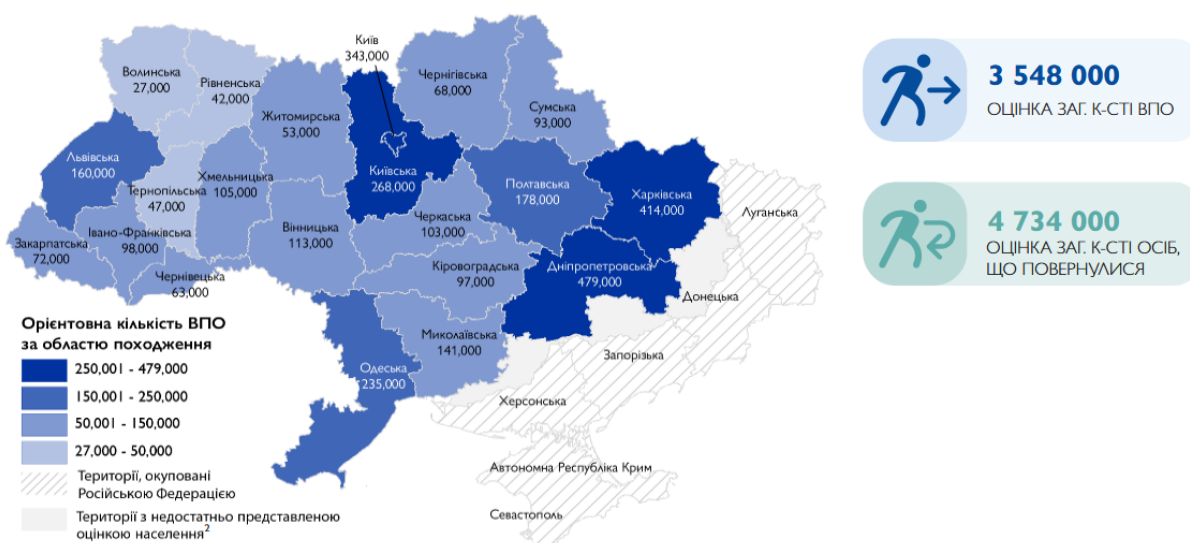


Рис. 2.2. Розподіл внутрішньо переміщених осіб за областями України станом на квітень 2024 року³

²За даними Інформаційно-обчислювального центра Міністерства соціальної політики України[60]

³За даними представництва IOM (International Organization for Migration) [37]

Вагомим показником економічної ситуації країни є валовий внутрішній продукт (ВВП). Якщо ВВП України у 2021 році прийняти за базовий показник (100%), то спостерігаємо таку тенденцію: після початку повномасштабної війни у 2022 році економіка скоротилася до 71% від рівня 2021 року. У 2023 році спостерігалось часткове відновлення - до 75%, а у 2024 році ВВП досяг 77% від рівня 2021 року (див. рис. 2.3).

Представлена динаміка засвідчує глибокий деструктивний вплив війни на макроекономічну стабільність та ресурсні можливості держави щодо фінансування соціальної сфери. Скорочення економічної активності та зростання бюджетного дефіциту детермінують погіршення демографічних показників, звуження доступності соціальних послуг і зниження рівня соціальної підтримки населення. За таких умов економічна дестабілізація виступає ключовим чинником трансформації демографічних процесів, що обумовлює необхідність їх поглибленого наукового аналізу та подальшої оцінки.

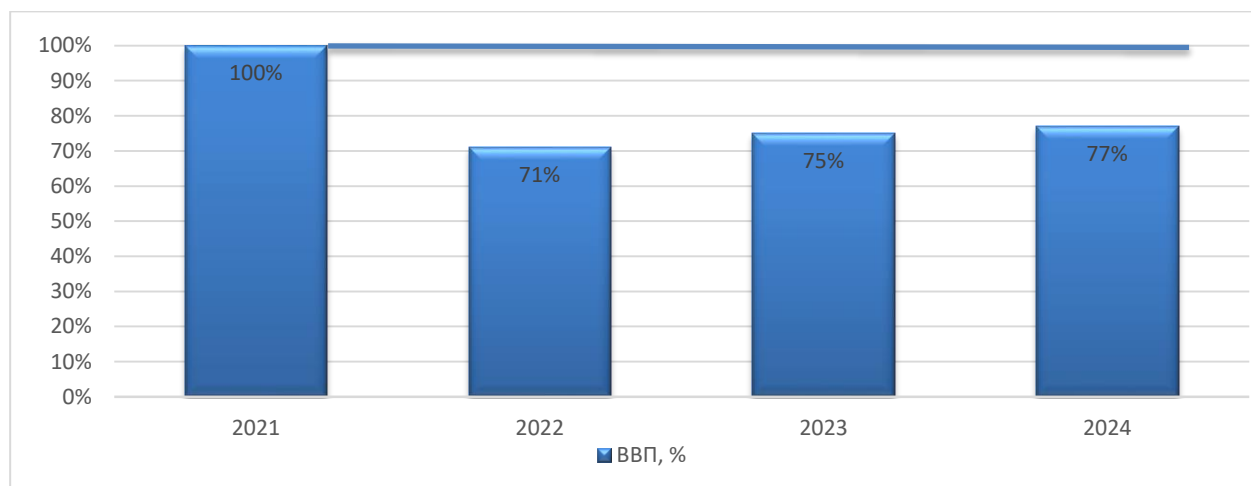


Рис. 2.3. Динаміка ВВП України у відсотках до 2021 року (2021-2024 рр.)⁴

Зниження народжуваності, старіння населення, масова трудова міграція та вимушена міграція внаслідок війни призводять до скорочення трудових ресурсів і загострюють проблему демографічної безпеки. Війна, економічне падіння та обмежені ресурси для соціальних програм посилюють ці виклики,

⁴За даними Державної служби статистики [19]

оскільки значно зростає навантаження на систему соціального забезпечення [16].

На четвертому році війни смертність утрічі перевищує народжуваність, а перспективи повернення мільйонів громадян із-за кордону залишаються невизначеними.

Найнижчі показники народжуваності зафіксовані саме у роки війни. Основними факторами є масовий виїзд громадян за кордон та значна кількість внутрішньо переміщених осіб, для яких пріоритетними є житло, працевлаштування та стабільність умов життя, що разом із загальною невизначеністю та економічними ризиками формує сприятливі умови для подальшого падіння народжуваності.

Смертність зростає через воєнні дії, стреси, погіршення доступу до медичних послуг і загострення хронічних захворювань.

За даними Міністерства юстиції України, у 2024 році народжуваність дещо стабілізувалася - понад 87 тис. дітей, проте за останнє десятиліття рівень народжуваності скоротився у 2,2 рази: якщо у 2016 р. щомісяця народжувалося близько 32 тис. дітей, то у 2024 р. - лише 14 тис. Згідно з останніми дослідженнями, на одного новонародженого припадає троє померлих, і така тенденція зберігається протягом останніх п'яти років[61].

Показники народжуваності та смертності наявно демонструють те, що демографічна ситуація залишається кризовою. Збереження від'ємного природного приросту свідчить про поглиблення процесів депопуляції, що зумовлено як соціально-економічними труднощами, так і наслідками війни, міграційних процесів та зниженням рівня народжуваності серед молоді.

За даними Міжнародного валютного фонду[35], наявне населення України у 2021 році становило 41,0 млн осіб. У 2022 році воно скоротилося до 35,0 млн осіб, у 2023 році - до 33,2 млн осіб, у 2024 році – 33,3 млн. осіб⁵ (див. рис. 2.4).

⁵Без урахування тимчасово окупованих територій

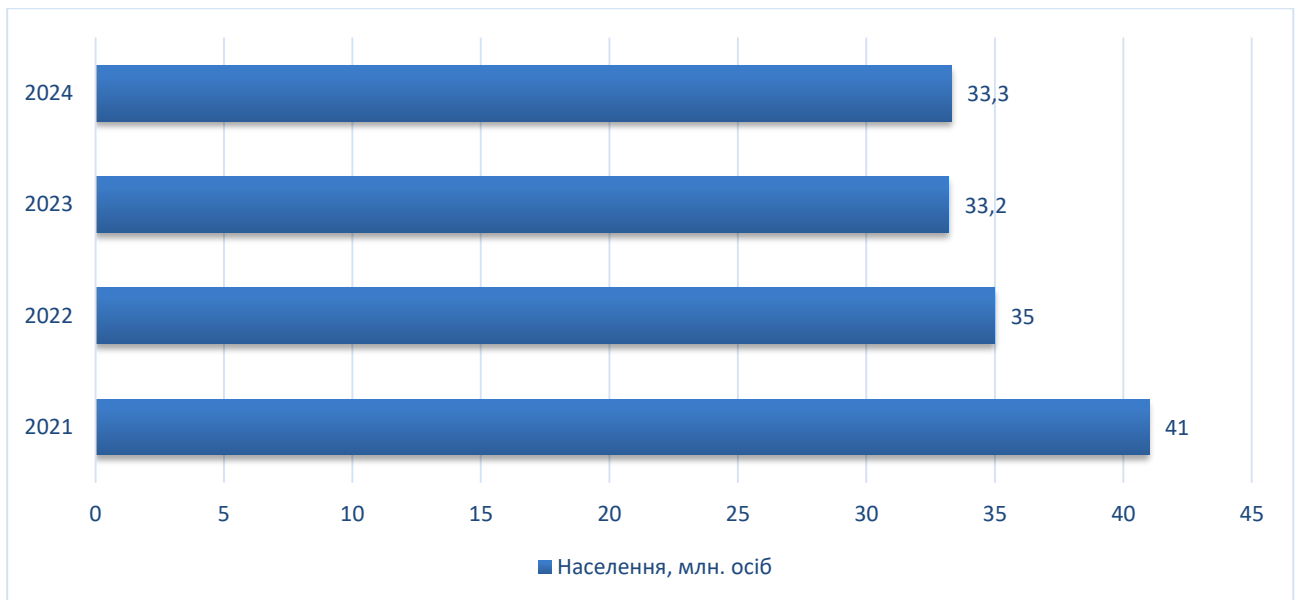


Рис. 2.4. Наявне населення України за 2021-2024 роки, млн. осіб

Негативна демографічна тенденція безпосередньо впливає на соціальні послуги та потребує комплексного підходу, тому можна зазначити, що міграційні процеси мають подвійний ефект: з одного боку - це втрата трудових ресурсів і збільшення навантаження на економіку, з іншого - активізація українських громад за кордоном та збільшення обсягів грошових переказів. Позитивним явищем є часткове повернення громадян: понад 1,3 млн осіб повернулися на територію України у 2024 році, переважно з країн ЄС[35].

Соціальна політика часто носить декларативний характер, а відсутність координації між державними та місцевими органами знижує ефективність її реалізації [56]. Необхідне узгодження законодавства та норм, гармонізація регіональних і центральних програм соціального захисту, а також створення механізмів контролю за виконанням державних ініціатив.

Особлива увага в умовах війни має приділятися належному правовому захисту внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, осіб з інвалідністю та інших соціально вразливих груп населення, адже саме ці категорії найбільше залежать від ефективності державних механізмів соціальної підтримки. У воєнний час соціальна політика набуває виразного гуманітарного виміру, охоплюючи забезпечення житлом, медичною й психологічною допомогою, а також соціальний супровід ВПО, ветеранів і сімей загиблих (зниклих безвісти).

Посилення безпекових ризиків суттєво обмежує доступ населення до базових соціальних послуг, що поглиблює нерівність та ускладнює діяльність державних і місцевих органів влади. У таких умовах зростає потреба в інноваційно-технологічних рішеннях, спрямованих на підвищення ефективності соціальної підтримки. Цифровізація соціальних послуг розглядається як ключовий інструмент модернізації, оскільки дозволяє оперативно надавати допомогу, забезпечувати адресність і прозорість процедур. Водночас низький рівень цифрової грамотності населення та обмежений доступ до інтернету, особливо у сільських громадах, істотно стримують поширення електронних сервісів. Це зумовлює необхідність упровадження сучасних технологічних платформ, мобільних застосунків, розширення освітніх програм із цифрових навичок і модернізації державних інституцій.

Аналіз проблем і викликів соціальної політики України засвідчує їх комплексний і взаємопов'язаний характер: економічні, демографічні, міграційні, правові, гуманітарні, безпекові та технологічні фактори формують спільний контекст, у якому реалізуються державні програми. Ефективне подолання цих викликів можливе лише за умови формування цілісної державної стратегії, розвитку механізмів участі громадянського суспільства та активної підтримки міжнародних партнерів. У сучасних умовах соціальна політика має поєднувати економічне відновлення, гуманітарну допомогу, правовий захист населення, цифровізацію соціальних послуг та заходи зі стимулювання народжуваності.

Виявлені проблеми підтверджують, що ефективність соціальної політики значною мірою визначається здатністю державних органів забезпечувати інституційну узгодженість рішень та оперативне реагування на виклики. У цьому контексті доцільним є детальний аналіз механізмів, за допомогою яких законодавча та виконавча гілки влади формують і реалізують соціальні пріоритети.

2.3. Механізм реагування законодавчої та виконавчої гілок влади на сучасні соціальні виклики

Соціальна політика в Україні реалізується через взаємодію законодавчої та виконавчої гілок влади, що забезпечує узгоджене реагування на соціальні потреби громадян. У сучасних умовах, з огляду на демографічні, економічні та воєнні виклики, важливим є оперативне реагування на нові потреби населення та адаптація соціальної політики до реалій часу.

Законодавчий механізм реагування влади передбачає встановлення правових рамок соціальної політики, затвердження бюджетних асигнувань, соціальних стандартів та гарантій. Основними інструментами є:

- 1) прийняття законів, що регламентують соціальні права (Конституція України, Закон «Про соціальні послуги», Закон «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»);
- 2) затвердження державних стратегій і програм у соціальній сфері (Національна стратегія подолання бідності, Національна стратегія у сфері прав людини);
- 3) внесення змін до законодавства для реагування на кризові ситуації (воєнний стан, надзвичайні ситуації, пандемії).

Верховна Рада України здійснює не лише законодавчу діяльність, а й контроль за виконанням законів у сфері соціального захисту, що дозволяє оперативно реагувати на зміни в суспільстві [53].

Виконавчий механізм реагування включає:

- 1) розробку та виконання державних програм соціального захисту, зайнятості, охорони здоров'я, освіти та житлової політики;
- 2) координацію діяльності центральних органів виконавчої влади (Міністерство соціальної політики, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство освіти та науки);

3) організацію муніципальних і регіональних соціальних служб та надання адресної допомоги громадянам;

4) реагування на надзвичайні ситуації, включаючи воєнні дії, шляхом створення спеціальних комісій та програм підтримки [56, 65].

Ефективне реагування на соціальні виклики забезпечується через системну взаємодію законодавчої та виконавчої влади у таких процесах:

1) підготовка та затвердження бюджету з урахуванням соціальних пріоритетів;

2) регулярний моніторинг соціальних показників та звітність виконавчих органів перед Верховною Радою;

3) адаптація соціальних програм до змін у демографічній, економічній та безпековій ситуації;

4) залучення громадськості та експертних організацій для оцінки ефективності політики.

Прикладами оперативного реагування на актуальні потреби населення є розробка і реалізація програми фінансової підтримки вразливих груп населення, особливо під час воєнного конфлікту.

Зокрема, цифровізація соціальних послуг реалізується через соціальний веб-портал електронних послуг Міністерства соціальної політики, який запущено 27 вересня 2024 року [59], що забезпечує онлайн-подачу заяв, відстеження їхнього статусу та отримання інформації про доступні соціальні послуги, підвищуючи оперативність надання допомоги та зменшуючи потребу у фізичних візитах до установ соціального захисту. Портал забезпечує онлайн-подачу заяв, відстеження їхнього статусу та отримання інформації про доступні соціальні послуги, підвищуючи оперативність надання допомоги та зменшуючи потребу у фізичних візитах до установ соціального захисту. За даними Міністерства соціальної політики [59], щороку портал обслуговує понад 2 мільйони користувачів, що свідчить про високий рівень його використання та важливість для населення.

Ще одним важливим прикладом ефективної взаємодії законодавчої та виконавчої гілок влади є державна програма «Відновлення», спрямована на відбудову житлової та соціальної інфраструктури у деокупованих та постраждалих територіях. Станом на початок 2025 року в Реєстрі пошкодженого та знищеного майна зафіксовано 247 819 об'єктів, з яких 222 424 – житлові будівлі. У межах програми понад 70 тисяч сімей отримали компенсації за пошкоджене житло, а майже 5 тисяч осіб – житлові сертифікати на придбання нового помешкання [57]. Цей механізм є ключовим інструментом підтримки вразливих категорій населення та сприяє відновленню соціальної стійкості громад.

Паралельно уряд впроваджує низку інструментів активної політики зайнятості, які покликані протидіяти високому рівню трудових втрат, характерному для воєнного періоду. До них належать програми перекваліфікації, навчальні ваучери, тимчасова зайнятість та інші форми підтримки професійної інтеграції молоді, жінок, ветеранів та внутрішньо переміщених осіб. На нормативному рівні ці механізми закріплюються відповідними постановами Кабінету Міністрів України та рішеннями профільних міністерств. За даними Державного центру зайнятості, у 2024 році понад 200 тисяч осіб пройшли професійне навчання або перекваліфікацію [18].

Окрему роль відіграють грантові програми, які уряд використовує як інструмент швидкого реагування на поглиблення економічної вразливості населення. Державні гранти на започаткування та розвиток бізнесу, розвиток садівництва, тепличного господарства чи переробної промисловості спрямовані на стимулювання самозайнятості, створення робочих місць і відновлення економічної активності громад. Вони забезпечують можливість соціально незахищеним групам підвищити рівень економічної автономії та зменшити залежність від системи соціальної допомоги.

Разом із цим у низці регіонів реалізуються локальні програми підтримки малого бізнесу, зокрема ваучери на навчання та гранти на малі виробничі ініціативи. Такі практики демонструють здатність органів місцевого

самоврядування адаптувати національні механізми підтримки до специфічних потреб громад, що відповідає принципам децентралізації та зміцнення місцевої стійкості.

В Україні функціонує система грантових програм підтримки підприємництва, яка включає як універсальні, так і цільові механізми фінансової допомоги. До універсальних програм, що доступні для всіх громадян та зареєстрованих підприємців, належать «Грант на власну справу», «Грант на сад», «Грант на теплицю» та «Грант на розвиток переробної промисловості». Поряд із ними реалізуються цільові гранти, спрямовані на підтримку окремих соціальних груп, зокрема ветеранів та членів їхніх сімей, які потребують посиленої соціально-економічної адаптації в умовах воєнного часу. Така диференціація інструментів сприяє одночасному охопленню широкого кола населення та забезпеченню адресної підтримки тим, хто перебуває у вразливому становищі[59].

За даними Міністерства соціальної політики [59], у 2024 році було надано понад 3 500 грантів на загальну суму близько 210 млн грн. Зокрема:

- «Грант на власну справу» – понад 1 200 грантів на суму 72 млн грн;
- «Грант на сад» – 850 грантів на суму 52 млн грн;
- «Грант на теплицю» – 650 грантів на суму 41 млн грн;
- «Грант на розвиток переробної промисловості» – 800 грантів на суму 45 млн грн.

Щороку сотні підприємців отримують фінансову підтримку, що дозволяє створювати робочі місця, відновлювати локальні економіки та зменшувати залежність громад від соціальної допомоги. Приклади успішних кейсів включають аграрні та переробні проекти у західних та центральних областях, які забезпечили роботою понад 50 осіб у кожному мікропідприємстві[59].

Разом із фінансовими інструментами у сфері підприємництва важливе місце у механізмах державного реагування посідають програми підвищення кваліфікації та професійної перепідготовки населення. Однією з таких ініціатив є програма безоплатного навчання за ваучерами, яка надає можливість

отримати нову професію або підвищити кваліфікацію за рахунок Фонду соціального страхування на випадок безробіття.

У 2024 році понад 200 тисяч осіб пройшли професійне навчання або перекваліфікацію, серед них 35 % – жінки, 20 % – внутрішньо переміщені особи, а 10 % – ветерани [18]. Серед популярних напрямів навчання: ІТ-технології, економіка, право, психологія та маркетинг.

У 2025 році перелік категорій осіб, що мають право на ваучер, було розширено, а термін його дії продовжено. За даними Державного центру зайнятості, у 2024 році понад 200 тисяч осіб пройшли професійне навчання або перекваліфікацію [18].

Механізм реагування законодавчої та виконавчої влади в Україні функціонує як комплексна та багаторівнева система, що інтегрує цифровізацію соціальних послуг, програми компенсацій і професійного навчання. Його ефективність визначається не лише синхронізацією законодавчих ініціатив із фінансовими та організаційними можливостями виконавчих органів, а й здатністю держави оперативно адаптувати соціальні програми до мінливих соціально-економічних умов, що, у свою чергу, забезпечує підвищення результативності та якості соціальної підтримки населення.

Висновки розділу 2

Аналіз сучасного стану та ключових викликів соціальної політики України показує, що в умовах тривалого воєнного конфлікту соціальна сфера функціонує в режимі адаптивно-кризового управління. Соціальна політика поєднує антикризові заходи, спрямовані на підтримку вразливих категорій населення, із довгостроковими реформами, зорієнтованими на розвиток людського капіталу та посилення соціальної безпеки.

Основні напрями її реалізації охоплюють соціальний захист, зайнятість, охорону здоров'я, освіту та житлову політику, при цьому особливого значення набувають цифрові інструменти - зокрема, програми «Допомога» та «Відновлення». Важливою тенденцією є розширення партнерства держави з

міжнародними організаціями та громадянським суспільством, що сприяє підвищенню адресності та прозорості соціальної підтримки.

У дослідженні встановлено, що реалізація соціальної політики супроводжується низкою системних проблем: дефіцитом бюджетних ресурсів, зростанням інфляції та безробіття, перевантаженням системи соціального захисту, нерівномірністю доступу до послуг, демографічною кризою, масовою міграцією та руйнуванням інфраструктури. Економічні обмеження визначають здатність держави забезпечувати базові соціальні гарантії, а демографічні втрати та зростання кількості ВПО створюють додатковий тиск на інституції соціальної сфери.

Незважаючи на досягнення у цифровізації, децентралізації та розвитку партнерських механізмів, соціальна політика потребує подальшої модернізації. Важливими напрямками її вдосконалення є формування довгострокової стратегії розвитку людського капіталу, удосконалення системи психосоціальної підтримки, збільшення ефективності державних витрат, гармонізація соціального законодавства з європейськими стандартами.

Таким чином, сучасна соціальна політика України перебуває на етапі глибокої трансформації, а її результативність визначатиметься здатністю держави поєднати оперативне реагування на виклики війни зі стратегічним плануванням відновлення та підвищення якості життя громадян.

РОЗДІЛЗ

ПЕРСПЕКТИВИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

3.1. Світові моделі соціальної політики та їх застосування в Україні

Соціальна політика є ключовою сферою діяльності держави, що забезпечує соціальну стабільність, захист населення та впливає на економічний розвиток. Світові моделі соціальної політики різняться за ступенем втручання держави у соціально-економічні процеси, рівнем соціальної захищеності громадян та впливом на ринок праці та економіку. У зарубіжній практиці виділяють три основні типи моделей соціальної політики: ліберальну, континентально-європейську та скандинавську[77].

Для наочності порівняльні характеристики цих моделей подано у таблиці 3.1 (див. додаток Б), що дозволяє оцінити можливість адаптації окремих елементів для України. Надана у таблиці інформація відображає ключові аспекти кожної моделі: рівень державного втручання, соціальний захист, принципи та країни реалізації.

Ліберальна (англо-саксонська) модель характеризується мінімальним втручанням держави у соціальну сферу та високою індивідуальною відповідальністю громадян.

Основні принципи зазначеної вище моделі - це обмежена державна підтримка, ринкові механізми регулювання, активна роль приватних благодійних організацій. Соціальні гарантії надаються лише найбільш уразливим групам населення. Система стимулює самозабезпечення та особисту ініціативу, що сприяє економічній мобільності, але може посилювати нерівність та соціальну уразливість. Приклади країн, де застосована ліберальна модель: США, Канада, Великобританія, Австралія, Японія [77].

Особливості цієї моделі полягають в тому, що держава не бере на себе відповідальність за забезпечення високого рівня життя для всіх громадян; ринок і приватні інститути є головними регуляторами соціальної сфери.

Континентально-європейська (соціальна або консервативна) модель поєднує державне втручання з традиційними соціальними структурами, такими як сім'я та корпоративні об'єднання.

Основними принципами цієї моделі є соціальне партнерство, обов'язкові страхові системи, залежність соціальних виплат від стажу та внесків, захист працездатних та старших громадян. Соціальна допомога передбачає стабільність доходів та підтримку сімей, водночас стимулюючи соціальну відповідальність через страхові механізми. Приклади реалізації у таких країнах як: Німеччина, Австрія, Франція, Італія, Нідерланди [76].

Особливості: система страхових кас (спільне управління роботодавцями та профспілками), соціальні виплати орієнтовані на трудовий стаж, що забезпечує зв'язок між працею та соціальним захистом.

Скандинавська (соціал-демократична) модель поєднує ринкову економіку з високим рівнем соціального забезпечення та універсальними соціальними програмами.

Основні принципи - це високі податки, державне забезпечення базових потреб усіх громадян, принцип солідарності та зменшення соціальної нерівності.

Соціальні програми включають охорону здоров'я, освіту, пенсійне забезпечення та допомогу з безробіття, доступні для всіх громадян незалежно від доходу.

Приклади країн реалізації: Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія, Нідерланди [11,77].

Особливості: поєднання економічної свободи з високим соціальним захистом, забезпечення рівності доходів, стимулювання повної зайнятості та соціальної інтеграції. Ця модель формує високий рівень соціальної довіри і солідарності.

Як показано в таблиці 3.1 (див. додаток Б), скандинавська модель вирізняється найвищим рівнем соціального захисту, універсальністю соціальних послуг і високим ступенем державного перерозподілу ресурсів, тоді

як ліберальна модель ґрунтується на принципах індивідуальної відповідальності, мінімізації державного втручання та ринкових механізмах забезпечення соціальних гарантій. Порівняння цих моделей демонструє фундаментальні відмінності підходів до організації соціальної політики у світі та дозволяє окреслити можливі орієнтири для подальшого реформування національної системи соціального захисту.

На підсумковому етапі дослідження можна дійти висновку, що для України найбільш доцільним є комбінування елементів ліберальної та соціально орієнтованої моделей. Такий змішаний підхід забезпечує необхідний баланс між стимулюванням самозабезпечення населення, розвитком підприємницької активності та гарантуванням підтримки найбільш уразливих категорій громадян, особливо в умовах війни та довготривалих кризових процесів.

Ліберальні елементи сприяють гнучкості ринку праці, розвитку малого та середнього бізнесу, підтримці економічної активності населення в умовах обмежених бюджетних ресурсів. Водночас соціально орієнтовані механізми дозволяють гарантувати мінімальні стандарти добробуту, забезпечувати адресну допомогу найбільш незахищеним групам та формувати інклюзивне соціальне середовище.

Такий змішаний підхід відповідає українським соціальним традиціям та прагненню до соціальної справедливості. Водночас сучасні соціально-економічні виклики в країні демонструють, що існуюча система потребує вдосконалення. До ключових проблем належать:

- інертність адаптаційних механізмів;
- поширення бідності та нерівномірний перерозподіл ресурсів;
- недостатня адресність соціальної допомоги;
- слабка ефективність соціальних програм;
- депопуляція та погіршення демографічних показників.

За Індексом розвитку людського потенціалу (ІЛР/НДІ), Україна знизилася з 0,755 у 2021 році до 0,734 у 2023-2024 роках, що свідчить про суттєвий

негативний вплив кризових подій, зокрема війни та пандемії, на соціальний розвиток населення [83].

У відповідь на ці виклики стратегічними напрямками вдосконалення соціальної політики в Україні визначено:

- 1) цифровізація соціальних послуг- розвиток електронних платформ для адресної допомоги;
- 2) адресна соціальна підтримка- фокус на найбільш уразливих групах населення;
- 3) соціальна орієнтація економіки- використання механізмів соціальних амортизаторів та податкової політики для захисту громадян;
- 4) локалізація управління- делегування соціальної політики на рівень громад та органів місцевої влади;
- 5) збалансування державного і приватного секторів- симбіоз ліберального підходу та державного регулювання.

Таблиця 3.2

SWOT-аналіз соціальної політики України

<p>Сильні сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> - наявність базової правової та інституційної структури соціального захисту; - потенціал цифровізації соціальних послуг; - досвід міжнародних проектів і співпраця з ООН та ЄС 	<p>Слабкі сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> - недостатнє фінансування соціальних програм; - адміністративна інертність та низька ефективність; - залежність населення від державних виплат
<p>Можливості:</p> <ul style="list-style-type: none"> - адаптація кращих світових практик; - використання механізмів соціальних амортизаторів; - розвиток локальних та адресних програм; 	<p>Загрози:</p> <ul style="list-style-type: none"> - війна та економічна нестабільність; - демографічні проблеми, - депопуляція; - соціальна нерівність та зростання бідності

- підвищення прозорості та контролю за витратами	
--	--

SWOT-аналіз, наведений у таблиці 3.2 ілюструє сильні та слабкі сторони української соціальної політики та основні загрози й можливості її вдосконалення, що є ключовими для планування стратегічних реформ.

Таким чином, аналіз світових моделей та SWOT-оцінка української соціальної політики дозволяють обґрунтувати вибір змішаної стратегії, яка поєднує елементи ринкових та соціально орієнтованих підходів.

Отже, можна зробити висновок, що для ефективного розвитку соціальної сфери України доцільним є поєднання елементів ліберального підходу та соціально орієнтованої моделі з високим рівнем державного регулювання. Така змішана стратегія дозволяє забезпечити баланс між економічною самостійністю громадян та соціальним захистом найбільш уразливих верств населення. Впровадження цифровізації, адресних програм підтримки, розвитку соціальних амортизаторів і локалізація управління соціальною політикою сприятимуть підвищенню ефективності системи та зниженню соціальної нерівності. Застосування кращих практик скандинавської та континентальної моделей дозволяє адаптувати міжнародний досвід до українських реалій, формуючи сучасну, гнучку і стійку систему соціальної підтримки.

3.2. Критерії оцінювання якості та стратегії підвищення ефективності соціальної політики в Україні

Для комплексного аналізу ефективності реалізації соціальної політики та її ключових складників доцільно застосовувати систему критеріїв оцінювання якості. Ефективність соціальної політики визначається спроможністю держави забезпечувати належний рівень соціального захисту, сприяти підвищенню якості життя населення та формувати умови для сталого суспільного розвитку. У зв'язку з цим актуальним є використання інтегральних показників, що

відображають як структурні зміни у соціальній сфері, так і результативність державних інтервенцій.

Критерії оцінювання якості соціальної політики в Україні доцільно поділяти на загальні (макрорівневі) та специфічні (мікрорівневі). Загальні критерії репрезентують широкий спектр соціально-економічних та демографічних тенденцій, рівень життя населення, ефективність функціонування систем охорони здоров'я, освіти та соціального захисту, а також спроможність державних інститутів забезпечувати соціальний добробут. До цієї групи належать соціально-економічні показники, демографічні параметри, індикатори соціальної безпеки, інституційні характеристики та міжнародні інтегральні індекси. Узагальнені дані щодо основних критеріїв оцінювання якості соціальної політики наведені у таблиці 3.3 (див. додаток В).

Соціально-економічні критерії охоплюють показники рівня життя населення, зокрема доходи домогосподарств, рівень бідності, диференціацію доходів (коефіцієнт Джині), рівень зайнятості й безробіття, доступність базових соціальних послуг, динаміку соціальних видатків держави та ефективність їх використання. Дані критерії дозволяють оцінити, наскільки соціальна політика сприяє підвищенню добробуту та економічній стабільності населення.

Демографічні критерії враховують тенденції народжуваності, смертності, природного та міграційного приросту, старіння населення, тривалість життя та структуру домогосподарств. Ці показники відображають зміну кількісних і якісних характеристик населення, що впливають на обсяг та напрями соціальної політики, особливо у сферах охорони здоров'я, освіти і пенсійного забезпечення.

Критерії соціальної безпеки включають рівень соціальних ризиків та вразливості населення: масштаб та динаміку внутрішнього переміщення, рівень соціальної напруженості, доступ до соціального захисту для різних категорій (ВПО, ветерани, особи з інвалідністю, малозабезпечені та інші), ступінь захищеності від бідності та соціальної ізоляції. Такі критерії демонструють,

наскільки система соціальної політики здатна запобігати й пом'якшувати соціальні ризики, особливо в умовах війни.

Інституційні критерії характеризують ефективність функціонування органів влади та соціальних інституцій: якість нормативно-правового забезпечення, рівень міжвідомчої координації, прозорість, підзвітність, доступність адміністративних і соціальних послуг, ступінь цифровізації та рівень довіри населення до соціальних інститутів. Ці показники визначають спроможність держави реалізовувати соціальну політику на практиці.

Міжнародні інтегральні індекси (індекс людського розвитку (HDI), індекс соціального прогресу (SPI), індекс якості життя) дозволяють оцінити соціальний розвиток країни у порівнянні з іншими державами. Вони включають комплексні показники, які враховують освіту, охорону здоров'я, рівень життя, нерівність, соціальні можливості та інклюзивність. Такі індекси допомагають визначити місце країни у світових тенденціях та оцінити ефективність соціальної політики в міжнародному контексті.

Індекс людського розвитку (Human Development Index, HDI) вимірює базові компоненти людського розвитку: тривалість життя, рівень освіти та матеріальне становище (доходи на душу населення). HDI демонструє, наскільки соціальна політика держави забезпечує умови для розвитку людського потенціалу, реалізації соціальних прав та підвищення якості життя населення.

Індекс соціального прогресу (Social Progress Index, SPI) оцінює можливості людей задовольняти свої базові потреби та реалізовувати потенціал незалежно від економічних показників. Він включає три групи критеріїв: базові людські потреби (безпека, житло, охорона здоров'я), основи благополуччя (освіта, інформація, екологічні умови) та можливості розвитку (права людини, толерантність, доступ до освіти й інновацій). SPI акцентує увагу на соціальному аспекті розвитку, відображаючи якість життя у ширшому вимірі.

Індекс якості життя (Quality of Life Index) поєднує об'єктивні та суб'єктивні характеристики життєвого середовища. Він враховує рівень доходів, медичне обслуговування, особисту безпеку, екологічну ситуацію,

інфраструктуру, клімат та рівень задоволеності життям. Цей індекс показує, наскільки комфортними, безпечними та сприятливими є умови проживання в країні.

Індекс гендерної нерівності (Gender Inequality Index, GII) оцінює гендерні диспропорції у сферах репродуктивного здоров'я, освіти, політичної участі та економічної активності. Показник відображає ступінь забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків, що є важливим критерієм ефективності соціальної політики та державної підтримки у сфері гендерної рівності.

Індекс багатовимірної бідності (Multidimensional Poverty Index, MPI) визначає рівень бідності через нестачу доступу до базових компонентів добробуту - здоров'я, освіти та умов життя. MPI враховує доступ до якісного житла, води, електроенергії, санітарії, наявність базових товарів, рівень дитячої смертності та харчування. На відміну від класичних показників, що базуються на доходах, MPI дозволяє оцінити глибину та комплексність соціальних проблем.

У сукупності міжнародні інтегральні індекси формують багатовимірне уявлення про соціальний розвиток країни, її прогрес, виклики та ефективність соціальної політики в міжнародному контексті. Вони слугують важливим інструментом для стратегічного планування, порівняльного аналізу та формування напрямів удосконалення державної соціальної політики.

Специфічні критерії стосуються оцінювання окремих програм, цільових груп населення, доступності соціальних послуг та результативності конкретних механізмів підтримки.

Специфічні критерії стосуються оцінювання ефективності окремих соціальних програм, заходів та інструментів підтримки, орієнтованих на конкретні цільові групи населення. Вони охоплюють аналіз доступності, якості та своєчасності надання соціальних послуг, рівень охоплення населення відповідними програмами, ступінь задоволеності отримувачів підтримки, а також відповідність наданих послуг їхнім реальним потребам. До цієї групи також належать показники результативності та впливу, тобто ті, що показують

наскільки запропоновані заходи зменшують соціальні ризики, підвищують добробут, сприяють інтеграції вразливих категорій населення і забезпечують сталий соціальний розвиток на рівні громад та домогосподарств.

Соціальна політика України спрямована на покращення якості життя населення, забезпечення соціальної справедливості та підтримку економічного зростання. Основні напрями цієї політики включають охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, зайнятість та інші ключові сфери. У сучасних умовах соціальна політика України потребує вдосконалення за вагомими стратегічними напрямками.

У сфері охорони здоров'я серед кроків покращення впливу держави на якість життя громадян пропонується:

- продовження медичної реформи (підвищення доступності та якості медичних послуг, запровадження страхової медицини);
- модернізація лікарень та поліклінік і закладів медичної сфери забезпечення їх сучасним обладнанням, впровадження електронного документообігу;
- реалізація програм профілактики захворювань, просування здорового способу життя та забезпечення доступної вакцинації.

Серед окреслених заходів важливе значення має продовження реформування вторинної і третинної ланок медичного обслуговування.

У сфері соціального захисту державна політика все ще залишається недосконалою, а отже потребує продовження роботи у таких напрямках:

- забезпечення своєчасної виплати соціальної допомоги малозабезпеченим, пенсіонерам, сім'ям з дітьми, особам з інвалідністю та іншим вразливим верствам населення;
- розвиток системи соціального страхування, включаючи медичне страхування та страхування на випадок безробіття;
- надання спеціальної допомоги та впровадження соціальних програм для ветеранів війни, внутрішньо переміщених осіб та постраждалих від

воєнного конфлікту, тощо.

Одним із важливих досягнень не лише у сфері соціального захисту, а й електронного врядування загалом є розробка і впровадження застосунку «Портал Дія», який спростив значну кількість процедур як громадянам так і бізнесу. Що стосується саме сфери соціального захисту, то всі соціальні послуги наразі доступні на інтернет-порталі, який створено за підтримки Міністерства соціальної політики.

Цей соціальний веб-портал електронних послуг являє собою сучасне цифрове рішення для усіх сторін, які залучені до процесу надання соціальної підтримки. Соціальні послуги - це перший етап розвитку порталу, де можна подати онлайн-заяву на отримання соціальних послуг, а згодом - на призначення соціальної допомоги. Важливою також є можливість використання застосунку людьми з порушенням зору [59].

Не менш важливим серед напрямів соціальної політики є сфера зайнятості та ринок праці, які потребують вдосконалення й модернізації відповідно до вимог сучасних реалій.

Значними кроками і заходами у цій сфері можуть бути:

- створення нових робочих місць, заохочення підприємництва, підтримкамалого та середнього бізнесу, залучення інвестицій у нові виробництва;
- впровадження програм з перепідготовки та підвищення кваліфікації робітників, адаптація до потреб ринку праці;
- захист трудових прав і забезпечення справедливих умов праці;
- легалізації зайнятості та боротьба з нелегальною працею.

Житлово-комунальна сфера України є надзвичайно вразливою в сучасних умовах і потребує відповідної реакції з боку державного врегулювання питань щодо її покращення, серед яких:

- вдосконалення наявних та впровадження нових житлових програм задля забезпечення доступного житла для молоді, багатодітних сімей, ветеранів та інших соціально вразливих верств, кількість яких постійно зростає;

- продовження реформування житлово-комунальну сферу задля його модернізації, підвищення ефективності та прозорості роботи комунальних підприємств;

- запровадження програм щодо модернізації житлового фонду й впровадження сучасних технологій з енергозбереження.

Сфера житлово-комунального господарства є однією з найбільш вразливих

у сучасних умовах, особливо в результаті повномасштабного вторгнення країни-

агресора в територіальну цілісність нашої держави. Результатом масових атак є масштабні руйнування не лише об'єктів критичної інфраструктури, а й цивільних будівель та приватних будинків.

Освітня сфера потребує завершення розпочатих заходів серед яких:

- доступ до якісної освіти на всіх рівнях усім верствам населення;
- впровадження нових освітніх і навчальних програм, підтримка
- інноваційних методів навчання;
- створення умов для навчання дітей з особливими потребами,
- забезпечення рівного доступу до освітніх ресурсів.

Діяльність Міністерства освіти і науки України щодо реалізації реформ у сфері освіти включає заходи, спрямовані на розвиток дошкільної, загальної середньої, позашкільної та інклюзивної освіти, що демонструє важливість визначених кроків та стан їх реалізації. Інтеграція України у європейський простір значною мірою впливає на формування освітньої політики, стимулюючи впровадження сучасних стандартів і практик у національну систему освіти.

Соціальна інклюзія також є надзвичайно важливою сферою соціальної політики, яка потребує продовження роботи у таких напрямках:

- реалізація програм соціальної інклюзії, підтримка людей з інвалідністю;
- розвиток інфраструктури для людей з обмеженими можливостями,

тощо.

Реалізація питань гендерної політики, спрямованої на забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків у всіх сферах суспільного життя; впровадження програм підтримки для молоді загалом й для людей з особливими потребами зокрема, включаючи освітні стипендії, програми стажування та професійної орієнтації.

Сьогодні інклюзивна освіта є не лише однією з фундаментальних засад розвитку освіти, але й філософією розуміння участі людини у житті суспільства.

Отже, запровадження інклюзивного освітнього середовища є надзвичайно важливим і актуальним питанням для нашої держави, особливо у період війни, коли кількість осіб з інвалідністю постійно зростає і потребує підтримки і можливості для якісної реабілітації.

Пенсійна реформа, як і зазначені вище реформи різноманітних сфер і напрямів соціальної політики в Україні, є надзвичайно важливою і потребує завершення низки заходів і процесів.

По-перше, це - завершення реформ, спрямованих на забезпечення стабільності та справедливості пенсійної системи, включаючи запровадження накопичувальних пенсій та інших форм недержавного пенсійного забезпечення. Основна ціль, яку закладають у зазначеній реформі - перейти на трирівневу пенсійну систему. Де, перший рівень - це солідарні пенсії, другий рівень - система пенсійних накопичень, а третій рівень - добровільне недержавне пенсійне забезпечення. Зараз в Україні функціонують лише перший і третій рівні, тобто діє змішана пенсійна система.

По-друге - підвищення мінімальних пенсійних виплат відповідно до економічного зростання та інфляції. Також вагомим заходом є підтримка системи пенсійного страхування, яка базується на солідарних та накопичувальних принципах.

У сучасних умовах соціальна політика України потребує вдосконалення за кількома стратегічними напрямками, а саме:

1. Підвищення адресності та ефективності соціальної підтримки, яке включає в себе: розвиток цифрових платформ для надання соціальних послуг та забезпечення цільового спрямування допомоги та зменшення дублювання програм;
2. Підвищення соціальної захищеності вразливих груп, тобто забезпечення доступності соціальних послуг у громадах та створення умов для комплексної підтримки сімей, дітей та осіб, які постраждали від конфліктів;
3. Розвиток людського капіталу та ринку праці, а саме: сприяння працевлаштуванню та професійній перекваліфікації; стимулювання участі громадян у економічній активності; підтримка ініціатив у сфері освіти, охорони здоров'я та раннього розвитку дітей;
4. Децентралізація та посилення прозорості соціальної політики, яке полягає у розширенні повноважень місцевих органів влади; регулярному моніторингу і оцінці результатів соціальних програм; підвищенні підзвітності та участі громадськості у контролі за використанням коштів.

Таким чином, визначення критеріїв оцінювання якості соціальної політики та формування стратегічних напрямів її вдосконалення створює основу для практичних заходів підтримки населення. Наступним кроком є розгляд конкретних інноваційних соціальних програм, спрямованих на підвищення добробуту вразливих категорій, а також системи прикладних рекомендацій щодо їх впровадження. Цей підхід дозволяє не лише теоретично оцінити ефективність політики, але й забезпечити її реальне практичне застосування в умовах сучасних соціальних викликів.

3.3 Інноваційні соціальні програми підтримки вразливих категорій населення в Україні та система прикладних рекомендацій щодо їх імплементації

Узагальнюючи викладені підходи, доцільно розглянути дієві інноваційні шляхи подолання сучасних проблем соціальної політики держави, які здатні

забезпечити підтримку населення в умовах війни та сприяти адаптації постраждалих від воєнних дій і інших вразливих категорій громадян до складних умов сьогодення. З огляду на зміну характеру соціальних ризиків та посилення вразливості окремих груп населення, а також необхідність швидкого реагування на кризові ситуації, актуалізується потреба модернізації механізмів соціального захисту.

У період активних бойових дій та затяжної соціально-економічної нестабільності особливо важливим стає впровадження інноваційних програм, спрямованих на підвищення доступності, адресності та ефективності соціальної підтримки. Такі програми ґрунтуються на поєднанні цифрових рішень, міжвідомчої взаємодії, сучасних методів кейс-менеджменту та розвитку потенціалу громад. В результаті формується більш гнучка, мобільна та клієнтоорієнтована система соціального захисту, здатна оперативно реагувати на потреби різних категорій населення. Особливе значення мають технології електронної ідентифікації, автоматизація процесів призначення допомог, інтегровані соціальні послуги та можливості для дистанційної роботи соціальних працівників.

В Україні нині функціонує широкий спектр програм соціальної підтримки, спрямованих на різні групи громадян. Нижче розглянуто найбільш значущі інноваційні напрями та приклади їх впровадження.

Перший напрям – цифровізація соціальних послуг. Активне впровадження електронних сервісів, серед яких «ЄДопомога», Єдина інформаційна система соціальної сфери, соціальний вебпортал електронних послуг Міністерства соціальної політики, забезпечує спрощений доступ до соціальних виплат, автоматизує процеси перевірки даних та підвищує прозорість їх призначення. Цифрові рішення значно прискорюють отримання допомоги, особливо для внутрішньо переміщених осіб, осіб, що втратили житло, або перебувають у зоні обмеженої мобільності та дозволяють оперативно формувати аналітичні дані щодо потреб населення.

Другий напрям – розвиток інтегрованих соціальних послуг. Це створення єдиного простору для надання соціальної, психологічної, юридичної, освітньої та медичної підтримки. Застосування механізмів кейс-менеджменту, мультидисциплінарних команд, мобільних бригад та мультисервісних центрів забезпечує індивідуалізований підхід до кожного отримувача послуг. Особливо актуально для сімей з дітьми, людей з інвалідністю, ветеранів та ВПО, а також тих, хто пережив психологічні травми. Такий формат організації допомоги сприяє зменшенню бюрократичних бар'єрів та запобігає дублюванню функцій різних структур.

Третій напрям – програми психосоціальної підтримки та реабілітації. Вони спрямовані на подолання наслідків воєнних травм, посттравматичного стресового розладу та інших психологічних наслідків війни. Україна адаптує міжнародні стандарти, розбудовує мережу центрів ментального здоров'я та мобільних команд психологічної підтримки. Психологічна реабілітація стає невід'ємною складовою соціальної політики та важливим чинником відновлення людського капіталу.

Четвертий напрям – розвиток соціальних послуг на рівні громад. Це відповідає принципам децентралізації та орієнтації на потреби локальних спільнот. Громади впроваджують соціальні стартапи, майстерні, коворкінги, центри денного догляду для дітей та осіб похилого віку, кризові кімнати та притулки для постраждалих від насильства. Співпраця з міжнародними організаціями (UNICEF, IOM, UNHCR, WHO) забезпечує ресурсний потенціал, методичну підтримку та впровадження кращих світових практик у регіонах.

Інноваційні соціальні програми, що реалізуються у громадах за участю громадських організацій (ГО), доводять високу ефективність у підвищенні соціальної адаптації та інтеграції вразливих груп населення, зокрема ВПО.

Для ілюстрації ефективності зазначених підходів доцільно проаналізувати практичний досвід діяльності громадської організації «ЦСР «Дієва громада»». Проведений аналіз дозволив виявити реальні потреби внутрішньо переміщених осіб Луганської області (див. рис. 3.1) та оцінити результативність заходів

соціальної підтримки. Результати свідчать про високу концентрацію вразливих груп серед зареєстрованих отримувачів послуг та підтверджують необхідність орієнтації соціальної політики на підтримку сімей, дітей, пенсіонерів та осіб з інвалідністю.

На момент проведення дослідження в організації перебувало на обліку 597 внутрішньо переміщених осіб. Структурний аналіз клієнтів дав змогу визначити основні категорії вразливості, який надано у таблиці 3.4. Найчисельнішу групу становили особи з багатодітних родин (39,9%) та діти до 18 років (20,3%), що свідчить про значний попит на програми, спрямовані на підтримку сімейного добробуту, освітніх і соціальних потреб дітей. Досить вагомими є також групи пенсіонерів (5%), осіб віком 70+ років (2%), осіб з інвалідністю (2,35%) та сімей ветеранів і військовослужбовців (4,5%), що вказує на необхідність розширення програм соціальної, медичної та психологічної підтримки. Серед отримувачів послуг також зафіксовано 3,5% безробітних та 0,7% батьків-одинаків, що підсилює актуальність заходів, спрямованих на працевлаштування та економічну стабілізацію.

Таблиця 3.4

Розподіл ВПО Луганської області по категоріям вразливості

Категорія вразливості	Кількість	% від загальної кількості
Особи з багатодітних родин	238	39,9%
Діти (до 18 років)	121	20,3%
Особи з інвалідністю	14	2,35%
Маломобільні люди	6	1%
Діти з інвалідністю	3	0,5%
УБД, родини військовослужбовців	27	4,5%
Пенсіонери	30	5%
Особи віком 70+років	12	2%
Безробітні	21	3,5%
Матері/батьки-одинаки	4	0,7%
Усього на обліку	597	100%

Анкетування та спостереження, проведені в межах дослідження, дали змогу визначити ключові потреби ВПО (див. рис. 3.1): доступ до стабільного доходу (53%), забезпечення житлом (24%), психологічна допомога (26%), медичні та реабілітаційні послуги (31%) та працевлаштування (22%)⁶.

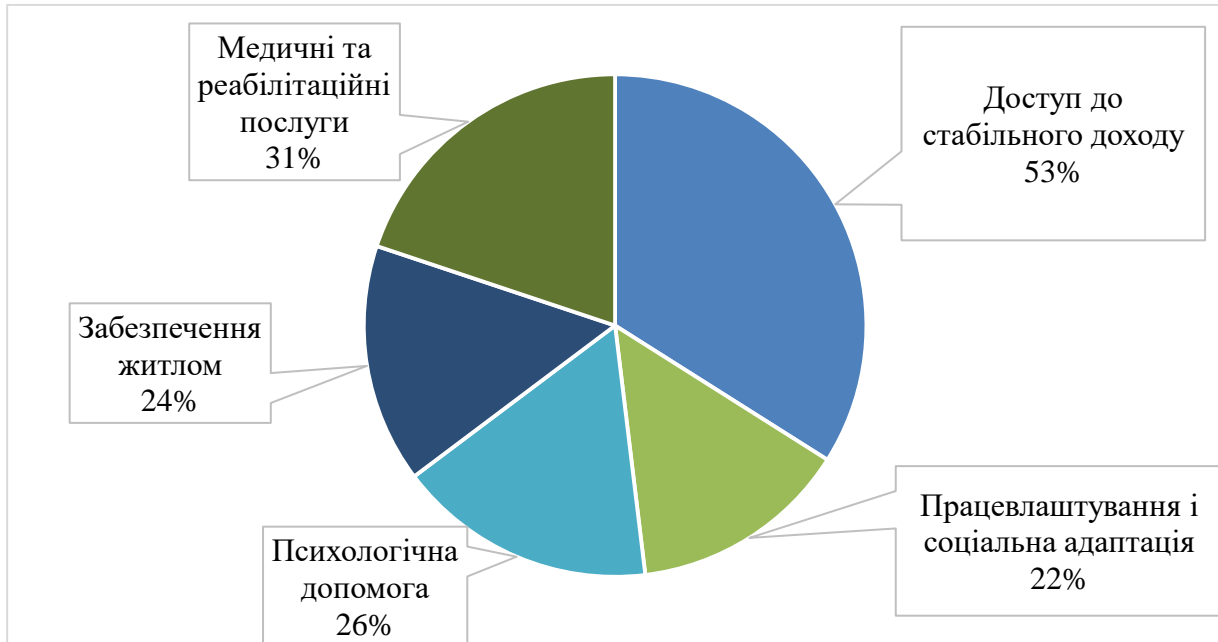


Рис. 3.1. Розподіл основних потреб респондентів громадської організації «ЦСР «Дієва громада»»

Такі результати підтверджують, що ефективна система соціальної підтримки має базуватися на комплексному підході, який включає економічні, психологічні, медичні та освітні компоненти.

Для збору даних було застосовано поєднання кількісних і якісних методів. Анкетування надало можливість отримати статистичні показники щодо проблем і запитів клієнтів, спостереження дозволило виявити особливості їхньої взаємодії із фахівцями, а аналіз документації - простежити динаміку змін у структурі цільових груп. Використання такого методологічного поєднання забезпечило комплексність оцінки та об'єктивність результатів.

На констатувальному етапі дослідження було здійснено глибокий аналіз клієнтської бази та виокремлено ключові напрями потреб, що сформували основу для формувального етапу. У межах формувального етапу було реалізовано практичний захід - семінар «Діючі соціальні програми підтримки

⁶Можливі множинні відповіді, сума відсотків перевищує 100%

ВПО, ветеранів війни та осіб з інвалідністю», спрямований на підвищення рівня інформованості та соціальної активності громадян (див. Додаток Д). Також надавалися консультації з питань соціальних послуг, пенсійного забезпечення, прав ветеранів і процедур отримання державної допомоги.

Згідно з результатами опитування після семінару (див. Додаток Е), усі його учасники високо оцінили корисність наданих матеріалів, що свідчить про ефективність інформаційно-просвітницьких заходів для підвищення соціальної обізнаності та залученості населення до використання наявних державних програм.

Таблиця 3.5

Діючі гранти на відкриття бізнесу

Вид гранту	Основні умови (стисло)	Розмір гранту
Грант на власну справу	бізнес-план; створення 1–2 робочих місць; співфінансування близько 30%	від 50 тис. до 250 тис. грн
Грант на сад	наявність земельної ділянки; співфінансування 30%; створення робочих місць	до 400 тис. грн за гектар
Грант на теплицю	реалізація тепличного проекту; співфінансування 30%; створення 3–10 робочих місць	– для 0,4 - 0,6 гектара - 2 млн. гривень; – для 0,8 - 1,2 гектара - 3,5 млн. гривень; – для 1,6 - 2,4 гектара - 7 млн. гривень
Грант на виробництво переробної промисловості	бізнес-план; співфінансування 30-70%; закупівля обладнання; створення ≥ 5 робочих місць	до 16 млн гривень
Грант для ветеранів і членів їхніх сімей	бізнес-план; створення ≥ 1 робочого	до 500 тис. грн. (члени сім'ї);

	місця; співфінансування 20-30%	до 1 млн грн. (ветерани)
--	-----------------------------------	--------------------------

Підсумовуючи, проведене теоретико-методичне та емпіричне дослідження доводить, що результативна реалізація соціальної політики на місцевому рівні є можливою лише за умови активної співпраці органів влади та громадських організацій. Діяльність ГО «ЦСР «Дієва громада»» забезпечує внутрішньо переміщеним особам, ветеранам і представникам інших вразливих категорій комплекс підтримки - від психологічної та консультативної допомоги до сприяння доступу до державних програм. Отримані результати засвідчують позитивну динаміку зростання рівня інформованості, соціальної активності та довіри серед клієнтів, що створює підґрунтя для подальшого удосконалення інноваційних соціальних програм.

Окрім соціальної та психологічної підтримки, важливим елементом адаптації є економічне стимулювання через грантові програми. Узагальнені дані щодо діючих грантів для підтримки підприємницької активності наведено у таблиці 3.5.

Таким чином, узагальнені у таблиці 3.5 дані демонструють, що грантові програми охоплюють широкий спектр напрямів - від підтримки мікропідприємництва до стимулювання аграрного та переробного виробництва, а також посилення економічної активності ветеранів. Їхня комплексність дозволяє не лише сприяти розвитку малого бізнесу, але й створювати нові робочі місця, що є ключовим завданням державної політики у період воєнних та післявоєнних трансформацій.

Сучасні виклики, зокрема воєнний конфлікт, значно змінили соціальне середовище України, створивши потребу у впровадженні інноваційних програм підтримки вразливих категорій населення. До таких категорій належать внутрішньо переміщені особи, ветерани, сім'ї з дітьми, особи з інвалідністю та інші групи, що потребують комплексного соціального супроводу.

Отримані результати можуть бути використані для розробки

рекомендацій щодо вдосконалення практичних механізмів реалізації соціальної політики на місцевому рівні.

Для забезпечення ефективного впровадження інноваційних механізмів пропонується система рекомендацій, яку можна адаптувати на рівні держави, регіонів та громад, а саме:

1) удосконалення нормативно-правової бази, яке полягає у розробці стандартів інноваційних соціальних послуг, методики оцінювання ефективності інтегрованих моделей підтримки, а також нормативи міжвідомчої взаємодії. Важливим є забезпечення сталості цифрових сервісів через державне фінансування та законодавчі гарантії їх розвитку;

2) розвиток міжсекторального партнерства, яке засновано на ефективності соціальних інновацій та зростатиме за умов співпраці державних структур, місцевого самоврядування, громадських організацій, бізнесу та міжнародних партнерів. Необхідно створювати платформи для комунікації та координації спільних проєктів;

3) підвищення професійної компетентності фахівців є важливим у забезпеченні системної підготовки соціальних працівників, психологів, кейс-менеджерів, координаторів програм до роботи з цифровими інструментами, профілактики вигорання, кризового втручання та роботи з травмою. Доцільно впроваджувати програми підвищення кваліфікації відповідно до міжнародних стандартів;

4) розвиток інфраструктури на рівні громад зумовлений необхідністю забезпечувати ресурсну та матеріально-технічну базу для центрів соціальних послуг, мобільних сервісів, кризових кімнат і просторів підтримки. Сприяння соціальному підприємництву та локальним інноваціям підвищить стійкість соціальної системи на місцевому рівні;

5) моніторинг та оцінювання ефективності програм потрібно будезапровадити на регулярній основі. Такий моніторинг допоможе зробити оцінку результативності соціальних програм, збір аналітичних даних, оцінювання впливу на цільові групи та коригування програмних заходів

відповідно до змін у потребах населення. Все це дозволить оптимізувати витрати та підвищити якість соціальних послуг;

б) розвиток інклюзивних та громадоорієнтованих сервісів, які дозволять поширювати практики мобільних команд, виїзних консультацій, кризових кімнат, центрів денного перебування та забезпечити адаптований простір, безбар'єрний доступ, доступність інформації для всіх груп.

Інноваційні соціальні програми є ключовим інструментом адаптації соціальної політики України до умов воєнного часу та постійних соціальних трансформацій. Їх ефективність визначається цифровізацією, міжвідомчою координацією, залученням громад та впровадженням сучасних методів соціальної роботи. Комплекс рекомендацій щодо імплементації дозволяє сформувати цілісну систему підтримки, орієнтовану на потреби вразливих категорій населення та якість їхнього життя.

Таким чином, інноваційні соціальні програми в Україні інтегрують принципи технологічності, доказовості, клієнтоорієнтованості та міжвідомчої взаємодії. Вони спрямовані не лише на подолання наслідків кризи, але й на формування стійкої соціальної інфраструктури, здатної забезпечити довготривалий розвиток і соціальну згуртованість.

Висновки до розділу 3

Узагальнюючи результати проведеного аналізу, можна зазначити, що основні напрями державної соціальної політики України зосереджені на підвищенні якості життя громадян через реформування систем охорони здоров'я, освіти, соціального захисту, ринку праці та житлово-комунальної сфери. Незважаючи на виклики, зумовлені економічною нестабільністю, війною та проявами корупції, системний підхід до формування соціальної політики створює передумови для підвищення добробуту населення та зміцнення соціальної справедливості.

Ефективність державних заходів значною мірою залежить від узгодженості дій центральних органів влади, місцевого самоврядування, громадських організацій та міжнародних партнерів. Саме міжсекторальна взаємодія забезпечує практичну реалізацію стратегічних рішень та ініціатив.

Стислий SWOT-аналіз показав, що українська соціальна політика має сильні сторони у правовій базі та цифровому потенціалі, але обмежена фінансуванням і адміністративною інертністю. Серед можливостей - впровадження світових практик та розвиток адресних програм, а серед загроз - війна, економічна нестабільність та демографічні проблеми. Це підкреслює необхідність комплексного підходу до реформування соціальної політики для підвищення її ефективності та адаптації до сучасних викликів.

Інноваційні соціальні програми підтримки вразливих категорій населення є важливим компонентом політики. Їх ефективність визначається адресністю, цифровізацією, доступністю, інклюзивністю та інтеграцією в єдину систему соціального захисту. Запровадження прикладних рекомендацій щодо вдосконалення таких програм сприяє оптимізації ресурсів, підвищенню якості соціальних послуг і забезпеченню комплексної підтримки населення в умовах сучасних соціально-економічних та воєнних викликів.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз наукових джерел свідчить, що соціальна політика України є актуальною сферою державного регулювання, яка відіграє провідну роль у формуванні соціальної стабільності та підтримки населення в умовах збройного конфлікту. Проведений аналіз літератури та практичних даних дозволив систематизувати ключові напрями соціальної політики, визначити її сильні та слабкі сторони, а також оцінити вплив сучасних викликів на ефективність державних заходів.

1. Аналіз наукової літератури дозволив визначити теоретичні та методологічні засади дослідження соціальної політики, її сутність, функції та ключові підходи до реалізації. Встановлено, що соціальна політика є комплексним процесом взаємодії держави, місцевих органів влади, громадських організацій та міжнародних партнерів. Дослідники наголошують, що ефективність соціальної політики визначається її комплексністю, адресністю, орієнтацією на залучення всіх соціальних груп та здатністю адаптуватися до сучасних соціально-економічних викликів, спричинених війною.

2. Вивчення сучасного стану соціальної політики в Україні показало, що її реалізація відбувається в умовах численних проблем: економічної нестабільності, демографічних змін, наслідків війни, корупційних ризиків та нерівномірного розподілу ресурсів. На основі проведеного аналізу виділено основні напрями соціальної політики, систематизовано групи проблем та викликів, а також охарактеризовано механізми реагування законодавчої та виконавчої влади. Дослідження підтвердило необхідність координації дій усіх зацікавлених сторін для досягнення ефективних результатів у сфері соціального захисту.

3. Перспективи вдосконалення соціальної політики визначено через адаптацію передових світових моделей соціальної підтримки, розробку критеріїв оцінювання ефективності та впровадження інноваційних програм для вразливих категорій населення. Встановлено, що успішна реалізація цих

програм потребує комплексного підходу, інтеграції цифрових технологій, адресного спрямування та системного оцінювання результатів, що дозволяє забезпечити комплексну підтримку громадян.

4. Емпіричний аналіз і практичні рекомендації свідчать, що застосування комплексного підходу до соціальної політики, врахування національних особливостей та сучасних викликів, а також впровадження інноваційних програм сприяють підвищенню якості соціальних послуг та добробуту населення. Основні напрями державної соціальної політики України спрямовані на реформування систем охорони здоров'я, освіти, соціального захисту, ринку праці та житлово-комунальної сфери. Незважаючи на економічну нестабільність, наслідки війни та прояви корупції, комплексний і системний підхід створює передумови для підвищення добробуту населення та зміцнення соціальної стабільності. Ефективність соціальної політики значною мірою визначається узгодженістю дій державних органів, місцевого самоврядування, громадських організацій і міжнародних партнерів. Інноваційні програми підтримки вразливих категорій населення забезпечують комплексну підтримку населення завдяки високій адресності, цифровізації, доступності та інтеграції в єдину систему соціального захисту.

5. Проведений SWOT-аналіз підтвердив, що українська соціальна політика має сильні сторони у правовій базі та цифровому потенціалі, але обмежена фінансуванням і адміністративною інертністю. Серед можливостей - впровадження світових практик та розвиток адресних програм, а серед загроз - війна, економічна нестабільність та демографічні проблеми. Це підкреслює необхідність комплексного підходу до реформування соціальної політики для підвищення її ефективності та адаптації до сучасних викликів.

6. Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів соціальної політики в Україні. До перспективних напрямів подальших досліджень відносяться розробка нових механізмів цифровізації соціальних послуг, інтеграція програм соціальної підтримки у громадах та оцінка ефективності соціальних ініціатив у різних регіонах України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова Н. В. Соціальна політика: навчальний посібник. - Київ: Центр навчальної літератури, 2010. - 256 с.
2. Андрущенко В. П. Соціальна філософія: короткий енциклопедичний словник. - Київ: Каравела, 2002. - 368 с.
3. Балакірева О. М., Сакович О. В., Яременко О. О. Соціальна політика в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Київ : Укр. ін-т соціальних досліджень, 2020. 212 с.
4. Білан О. В. Соціальна політика: сучасні підходи та моделі розвитку : монографія. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2020. – 412 с.
5. Благодійний фонд «Дія. Безбар'єрність»[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://bf.diiia.gov.ua/> (дата звернення 15.10.2025)
6. Безпалько О. В. Соціальна робота в громаді. Академія праці та соціальних відносин. Київ: Центр навч. літератури, 2005. 172 с.
7. Бородін Є. І. Соціальна політика: навчальний наочний посібник / Є. І. Бородін, Н. Г. Сорокіна; М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». – Електрон. дані. – Дніпро : НТУ «ДП», 2023. – 327 слайди.
8. Васильченко В. С. Соціальна держава: український та європейський досвід: монографія. – Київ : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2021. – 280 с.
9. Васильченко Г. М. Соціальна політика : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2018. 356 с.
10. Вебер М. Господарство і суспільство: нариси розуміючої соціології / пер. з нім. – Київ : Дух і літера, 1998. – 606 с.
11. Вегера С. Європейські соціальні стратегії і Україна (передумови інтеграції України в європейську економіку) // Україна: аспекти праці. – 2001. – № 6. – С. 29–39
12. WorldBank. Ukraine Social Protection Modernization Project: Implementation Status Report. Washington, DC: The World Bank, 2025 [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine>(дата звернення 19.09.2025).

13. Гідденс Е. Соціологія / пер. з англ. – Київ : Основи, 2005. – 728 с.
14. Головаха Є. Соціальний захист населення і соціальна політика в Україні // Соціальна політика і соціальна робота.-1996.-№1-С.39-43.
15. Гошовська В. А. Соціальна політика : навч. посіб. – Київ : КНЕУ, 2020. – 312 с.
16. Грішнова О. А. Людський розвиток: теорія і практика управління. Київ : Знання, 2021. 432 с.
17. Гуменюк Т. *Інноваційні практики соціальної інтеграції ВПО у громадах*. Соціальна робота і освіта. 2024. № 2. С. 72–79.
18. Державний центр зайнятості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dcz.gov.ua>(дата звернення 28.10.2025)
19. Державна служба статистики України. Офіційний вебсайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 30.10.2025)
20. Дюркгейм Е. Про поділ суспільної праці / пер. з фр. – Київ : Юніверс, 2000. – 312 с.
21. Дьякова О. І. *Психосоціальна реабілітація ветеранів війни: український досвід*. Психологія і суспільство. 2022. № 3. С. 115–123.
22. Європейська соціальна хартія (переглянута) : Ратифікована Україною Законом від 28.06.2006 № 514-V. – Київ : Верховна Рада України, 2006. – 32 с.
23. Жаліло Л., Солоненко І., Волос Б. Охорона громадського здоров'я: управлінські аспекти: Навч. посіб. — К., 2001.
24. Загальна декларація прав людини : Резолюція 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. – Нью-Йорк : ООН, 1948. – 15 с.
25. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» : від 21.09.2000 № 2019-III. – Київ: Верховна Рада України, 2000. – 12 с.

26. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» : від 09.07.2003 № 1058-IV. – Київ : Верховна Рада України, 2003. – 28 с.
27. Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» : від 21.11.1992 № 2811-ХІІ. – Київ : Верховна Рада України, 1992. – 18 с.
28. Закон України «Про зайнятість населення» : від 05.07.2012 № 5067-VІ. – Київ : Верховна Рада України, 2012. – 45 с.
29. Закон України «Про соціальні послуги» : від 17.01.2019 № 2671-VІІІ. – Київ: Верховна Рада України, 2019. – 38 с.
30. Зверєва І.Д. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.
31. Зверєва І. (ред.). Соціальна робота в громаді : навч. посіб. – Київ : Центр учбової літератури, 2021. – 287 с.
32. Іваненко І. І. *Місцеві програм и соціальної підтримки: досвід та ефективність*. Вісник соціальних наук. 2022. № 1. С. 54–63.
33. Іванкевич В. Пенсійна реформа в Україні // Україна: аспекти праці. - 2001.-№2.
34. Іванова О. Соціальна політика // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – К. : Парламентське видавництво, 2011. – С. 677. – ISBN 978-966-611-818-2
35. International Monetary Fund (IMF). World Economic Outlook Database, 2025 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2025> (дата звернення: 29.09.2025)
36. International Organization for Migration (IOM). Ukraine: Recovery and Reintegration of Displaced Persons – Annual Report 2024 [Електронний ресурс]. – Geneva: IOM, 2024. – Режим доступу: <https://www.iom.int> (дата звернення: 10.09.2025)
37. IOM (International Organization for Migration). Ukraine: GPS Internal Displacement Report – Round 16, June 2024 [Електронний ресурс]. –

Режим

доступу:https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_UKR_GPS_Internal%20Displacement%20Report_Round%202016_UA_June%202024.pdf(дата звернення: 02.11.2025)

38. Катин В. Главная проблема человечества // Вестн. РАН. - 1998. -№ 3. (43)
39. Кир'ян Т., Шаповал М. Рівень життя— обличчя держави // Уряд, кур'єр.- 2001. -№137.
40. Климанська Л. Д., Савка В. Є., Хома Н. М. та ін. Соціальна політика: навч. посіб. / за ред. В. М. Пічи, Я. Б. Турчин. 2-ге вид. Львів: Новий Світ-2000, 2020. 318 с. ISBN 978-966-418-240-3
41. Коваленко С. М. *Соціальна робота та підтримка сімей в умовах війни*. Київ: Видавництво НПУ, 2021. 168 с.
42. Кодекс законів про працю в Україні та інше законодавство про працю. — К., 1995.
43. Колодно Г Глобалізація і перспективи розвитку постсоціалістичних країн: Пер. з польськ. - К., 2002.
44. Колот А. Глобалізація економіки та її вплив на соціально-трудова сферу // Україна: аспекти праці. - 2001. - № 3.
45. Колот А. Розвиток виробничої демократії як чинник удосконалення соціально-трудова відносин // Україна: аспекти праці. - 2001. -№ 6.
46. Колот А. М. Соціальна політика: теорія та практика : підручник. – Київ : КНЕУ, 2019. – 420 с.
47. Колот А. М., Герасименко О. О. Соціальна політика : підручник. - Київ : Центр учбової літератури, 2019. - 432 с.
48. Конвенції та рекомендації МОП [Електронний ресурс]. – Женева: Міжнародна організація праці, 2023. – Режим доступу: <https://www.ilo.org/global/standards/lang--en/index.htm>
49. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Київ : Парламентське вид-во, 1996. – 76 с.

50. Кравченко В. І., Поліщук І. С. Соціальна політика : навч. посіб. – Київ : Центр учбової літератури, 2019. – 348 с.
51. Кулик І. В. Соціальна політика: сутність, принципи, напрями реалізації. - Київ: КНЕУ, 2018. — 214 с.
52. Куценко В. І. Соціальна політика: стратегічні пріоритети та механізми реалізації. - Київ: Наукова думка, 2015. - 280 с.
53. Лібанова Е. М. Соціальна політика: сучасні виклики та перспективи розвитку. Демографія та соціальна економіка. 2022. № 1. С. 5–18.
54. Лісогор Л. С. Соціальна політика держави: сучасні виклики та пріоритети.- Київ: НІСД, 2020. — 180 с.
55. Луман Н. Соціальні системи: нарис загальної теорії / пер. з нім. – Київ: Український центр духовної культури, 2001. – 512 с.
56. Мандибура В. О. Соціальна політика в умовах трансформації суспільства. Київ : Парламентське вид-во, 2019. 298 с.
57. Міністерство розвитку громад та територій України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mindev.gov.ua> (дата звернення 15.10.2025)
58. Міністерство соціальної політики України. Статистика внутрішньо переміщених осіб за регіонами. URL: <https://acmc.ua/minsoczpolityku-oprylyudnylo-statystyku-pro-kilkist-vpo-v-ukrayini-za-oblastyamy/>(дата звернення 02.11.2025)
59. Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/>(дата звернення 15.10.2025)
60. Міністерство соціальної політики України. *Статистика внутрішньо переміщених осіб за регіонами* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://acmc.ua/minsoczpolityku-oprylyudnylo-statystyku-pro-kilkist-vpo-v-ukrayini-za-oblastyamy/> (дата звернення: 02.11.2025)
61. Міністерство юстиції України. *Статистичні дані про народжуваність та смертність в Україні, 2024*. URL: <https://www.minjust.gov.ua> (дата звернення 02.11.2025)

62. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : Резолюція 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН від 16.12.1966 р. – Нью-Йорк : ООН, 1966. – 41 с.
63. Наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 13.12.2022 № 309 «Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22#Text> (дата звернення 15.10.2025)
64. Національний банк України. Інфляційний звіт. Грудень 2024 р. – Київ: НБУ, 2024. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflation-report-december-2024> (дата звернення 02.11.2025)
65. Новікова О. Ф., Амоша О. І., Панькова О. С. Соціальні пріоритети відновлення України в умовах воєнного стану. Економіка України. 2023. № 7. С. 3–19.
66. Парсонс Т. Соціальні системи / пер. з англ. – Львів : Літопис, 2000.–380 с.
67. Петрушенко О. Роль соціальної роботи у відновленні громад після воєнних дій. Вісник соціальної роботи. 2024. № 1. С. 33–40.
68. Погоріла В. І. Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб в Україні: проблеми та перспективи. Соціальна політика. 2023. № 2. С. 21-29. (68)
69. Поланьї К. Велика трансформація: політичні та економічні витоки нашого часу / пер. з англ. – Київ : Основи, 2004. – 424 с.
70. Подшивалкіна В.І., Дементьєва К.Г. Соціально-психологічний практикум. Київ: КНТ, 2019. 104 с.
71. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII. – Відомості Верховної Ради України. 2015. – № 1. – Ст. 1.
72. PwC. Ukrainian Consumer Survey 2024: Changing Spending Priorities. PricewaterhouseCoopers Ukraine, 2024. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pwc.com/ua> (дата звернення 02.11.2025).

73. Романенко А. П. *Вразливі категорії населення: проблеми та шляхи адаптації*. Харків: Право, 2020. 200 с.
74. Романов О. *Роль міжсекторального партнерства у наданні соціальних послуг населенню*. Вісник соціальної політики. 2023. № 3. С. 45–52.
75. Семигіна Т. В. Соціальні послуги у територіальних громадах України: інновації правового регулювання // Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. – 2019. – № 4. – С. 65–75.
76. Семигіна Т. Соціальна політика у глобальному вимірі. – Київ: Пульсари, 2013. – 128 с.
77. Сергієнко О. Соціальна політика в сучасному світі та в Україні // Україна: аспекти праці. – 2012. – №1. – С. 45–50.
78. Світова організація охорони здоров'я (ВООЗ). *MentalHealthandPsychosocialSupportinEmergencies*. – Geneva: WHO, 2023.
79. Скуратівський В.А., Палій О.М. Основи соціальної політики: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2002.- 200 с.: іл.- Бібліогр.: с. 187-194
80. Соціальна робота в Україні: перші кроки / за ред. В. Полтавця. – Київ: Видавничий дім «К М Academia», 2000. – 236 с.
81. CentreforEconomicStrategy. (2024). *Ukraine'seconomicdynamics 2024: Recoverytrendsandstructuralchallenges*.Kyiv: CES. URL: <https://ces.org.ua> (дата звернення 02.11.2025)
82. Українське суспільство: соціологічний моніторинг 1992–2022 / за ред. В. Ворони, М. Шульги. – Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. – 672 с.
83. UnitedNationsDevelopmentProgramme. *HumanDevelopmentReport 2021/2022: UncertainTimes, UnsettledLives. StatisticalAnnex, Table 1* [Електронний ресурс]. NewYork: UNDP, 2022. – Режим доступу: <https://hdr.undp.org> (дата звернення 02.11.2025)
84. UNHCR. *Ukrainesituation: Refugeesanddisplacedpersons* [Електронний ресурс]. Geneva: UNHCR, 2024. – Режим доступу: <https://ukraine.un.org/en/289506-unhcr-after-three-years-war-ukrainians-need-peace-and-aid>(дата звернення 01.11.2025).

85. United Nations Ukraine. Social Adaptation and Support for War Veterans and IDPs in 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukraine.un.org> (дата звернення 02.11.2025).
86. Харабет В. В., Марченко І. Ф., Андрющенко А. І., Горбунова-Рубан С. О., Скок Н. С. та інші. Соціальний захист населення сучасної України: проблеми та шляхи їх вирішення: монографія / за ред. І. Ф. Марченко, А. І. Андрющенко, В. В. Харабет, С. О. Горбунова-Рубан. – Маріуполь: ПДТУ, 2017. – 246 с.
87. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 464 с.
88. Ярошенко А. О., Варбан М. Ю., Шульга Л. О. та ін. Особливості надання медичних та соціальних послуг для вразливих категорій населення з використанням гендерно-чутливого підходу: навч. посібник / за заг. ред. А. О. Ярошенка. – Київ : МБФ «Альянс громадського здоров'я», 2017. – 112 с.

ДОДАТКИ

ДодатокА

Таблиця 2.1

Проблеми соціальної політики

Економічні	<ul style="list-style-type: none"> ✓ дефіцит бюджету та обмеженість ресурсів; ✓ високий рівень інфляції; ✓ зниження купівельної спроможності населення
Соціально-демографічні	<ul style="list-style-type: none"> ✓ зниження народжуваності; ✓ старіння населення; ✓ масова трудова та вимушена міграція
Соціально-політичні	<ul style="list-style-type: none"> ✓ низький рівень довіри до державних інституцій; ✓ політична нестабільність; ✓ часта зміна пріоритетів у соціальній сфері
Правові та інституційні	<ul style="list-style-type: none"> ✓ недосконалість нормативно-правової бази; ✓ дублювання функцій між державними та місцевими органами влади; ✓ недостатня інституційна спроможність органів соціального захисту
Гуманітарні та безпекові	<ul style="list-style-type: none"> ✓ збільшення внутрішньо переміщених осіб; ✓ зростання кількості ветеранів та осіб з інвалідністю; ✓ руйнування соціальної інфраструктури
Інноваційно-технологічні	<ul style="list-style-type: none"> ✓ низький рівень цифрової грамотності частини населення; ✓ нерівний доступ до інтернету у сільських громадах

ДодатокБ

Таблиця 3.1

Моделі соціальної політики

Модель	Рівень втручання держави	Соціальний захист громадян	Основні принципи	Країни
Ліберальна (англо-саксонська)	Низький	Мінімальний	<ul style="list-style-type: none"> – індивідуальна відповідальність; – мінімальна допомога для найбільш уразливих 	США, Канада, Великобританія, Австралія, Японія
Континентально-європейська (консервативна)	Середній	Помірний	<ul style="list-style-type: none"> – соціальне партнерство; – страхові каси; – виплати за стажем; – підтримка сімей 	Німеччина, Франція, Італія, Австрія, Нідерланди
Скандинавська (соціал-демократична)	Високий	Високий	<ul style="list-style-type: none"> – солідарність; – універсальний соціальний захист; – рівність доходів, підтримка зайнятості 	Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія, Нідерланди

Загальні (макрорівневі) критерії оцінювання якості соціальної політики

Соціально-економічні	<ul style="list-style-type: none"> ✓ рівень бідності та ризик бідності; ✓ нерівність доходів (коефіцієнт Джині); ✓ середній дохід та купівельна спроможність домогосподарств; ✓ доступність соціальних послуг (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист)
Демографічні	<ul style="list-style-type: none"> ✓ рівень народжуваності та смертності, природний приріст; ✓ тривалість життя населення; ✓ статеві-вікова структура населення
Соціальної безпеки	<ul style="list-style-type: none"> ✓ охоплення соціальною допомогою вразливих категорій населення; ✓ рівень забезпечення ветеранів та внутрішньо переміщених осіб; ✓ частка державних соціальних видатків у ВВП
Інституційні	<ul style="list-style-type: none"> ✓ рівень цифровізації соціальних послуг; ✓ оперативність та якість надання адміністративних послуг; ✓ довіра населення до соціальних інституцій
Міжнародні інтегральні індекси	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Індекс людського розвитку (HDI); ✓ Індекс соціального прогресу (SPI); ✓ Індекс якості життя (Quality of Life Index); ✓ Індекс гендерної нерівності (GII); ✓ Індекс багатовимірної бідності (MPI)

Семінар на тему: «Діючі соціальні програми підтримки ВПО, ветеранів війни та осіб з інвалідністю»

Мета: ознайомити учасників із чинними державними та міжнародними програмами соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни та осіб з інвалідністю, а також сприяти підвищенню обізнаності щодо можливостей отримання соціальних послуг і допомоги.

Форма проведення: семінар (з використанням мультимедійної презентації та інформаційних матеріалів).

Тривалість: 45-60 хвилин.

Кількість учасників: 25 осіб.

Використані матеріали та методичне забезпечення:

- мультимедійна презентація з тематичними слайдами;
- роздаткові інформаційні матеріали (буклет із корисними посиланнями та контактами);
- анкетування для збору соціально-демографічних даних учасників (вік, стать, статус ВПО, рік переміщення) та визначення актуальних потреб і зацікавленості у соціальних програмах;
- коротке опитування щодо оцінки корисності отриманої інформації;
- нормативно-правові акти та офіційні джерела інформації про соціальні програми (вебресурси державних структур та міжнародних організацій).

Хід проведення семінару:

1. Вступна частина. Привітання учасників, ознайомлення з темою, метою та завданнями семінару. Проведення короткого анкетування для збору інформації про учасників.

2. Основна частина. Ознайомлення з актуальними державними та міжнародними соціальними програмами підтримки проводилось із використанням мультимедійної презентації, що включала ключові інформаційні блоки:

Продовження Додатку Д

- Слайд 1. Тема семінару «Діючі соціальні програми підтримки ВПО, ветеранів війни та осіб з інвалідністю».
- Слайд 2. Актуальність соціальних програм в умовах війни.
- Слайд 3. Що таке грант?
- Слайд 4. Гранти для захисників та захисниць.
- Слайд 5. Грант на власну справу.
- Слайд 6. Грант на садівництво та тепличне господарство.
- Слайд 7. Ваучер на навчання.
- Слайд 8. Житлова програма «Оселя».
- Слайд 9. Єдине вікно послуг.
- Слайд 10. Корисні контакти.
- Слайд 11. Дякую за увагу!

3. Інтерактивна частина. Обговорення потреб громади у подальшому висвітленні питань соціальної підтримки. Проведення короткого опитування щодо корисності поданої інформації.

4. Підсумкова частина. Узагальнення основних результатів, підведення підсумків, подяка учасникам за активність. Роздано буклети з корисними посиланнями невеликим опитуванням.

Очікувані результати:

1. Підвищення рівня поінформованості учасників про діючі програми соціальної підтримки.
2. Формування практичних навичок пошуку необхідної інформації.
3. Збір інформації для подальшого дослідження проблем соціальної політики.

📄 Програм підтримки: швидка подача онлайн



ГРАНТ НА ВЛАСНУ
СПИВАЧУ



ГРАНТ НА САД



ГРАНТ НА
ТЕПЛИЦЮ



ГРАНТИ ДЛЯ ЗАХИСНИКІВ ТА ЗАХИС
НИЦЬ



ВАУЧЕР НА
НАВЧАННЯ



ЖИТЛОВА ПРОГРАМА
«ОСЕЛЯ»

🕊️ Дякуємо за участь у семінарі!

Ми цінуємо Ваш час і активність під час обговорення соціальних програм підтримки вразливих категорій населення. Просимо Вас відповісти на кілька коротких запитань - це допоможе нам краще зрозуміти потреби громади та вдосконалити подальшу роботу.

Опитування є анонімним і займе не більше 2 хвилин.

1. **Вік:** _____
2. **Стать:**
 - Жіноча
 - Чоловіча
3. **Чи є Ви внутрішньо переміщеною особою?**
 - Так
 - Ні
4. **Якщо так - уякому році відбулося переміщення?**
 - після 2014 року
 - після 2022 року
5. **Які соціальні програми для Вас найбільш актуальні подальшому? (можна обрати кілька варіантів)**
 - Підтримка працевлаштування
 - Освітні можливості / ваучери
 - Гранти для бізнесу
 - Психологічна підтримка
 - Житлові програми
 - Інше: _____
6. **Чи була інформація семінару для Вас корисною?**

7. **Щоб Ви хотіли, щоб розглядали на наступних зустрічах? (*відкрите запитання*)** _____

8. (*необов'язково*)

Ваші пропозиції чи думки щодо соціальної політики в громаді: _____
